

BIBLIOTECA PENTRU TOTI

DUILIU ZAMFIRESCU

TANASE SCATIU

— ROMAN —

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «CRONICĂ» THOMA BASILESCU

1907

P R E F A Ț A

După nouă ani dela publicarea în volum a romanului *Viața la țară*, apare, iarăși în volum, urmarea sa, *Tănase Scatiu*. Această lungă curgere de vreme ar trebui să zdruncine credința mea în puterea de viață a literaturii noastre, în cetitorii români și înmulțirea lor, în desfășurarea spre mai bine a întregii noastre activități naționale, așa cum o vedeam în prefața romanului *Viața la țară*. Fiindcă însă nu îmi este iertat a măsura mersul lumii cu succesele mele personale, trebuie să cred că deocamdată publicului român nu-i plac romanele mele, sau că n'are cine să se ocupe de publicarea și împrăștierea lor. Sper însă că va veni o vreme în care Românii vor înțelege cu câtă sinceritate, cu câtă dragoste și înălțare sufletească a fost scrisă *Istoria Comăneștenilor*, *Lydda* și celelalte lucrări ale maturității; vor înțelege cât e de greu să plămuești ființe vii, simple și adevărate, când

trăești departe de ele ; vor înțelege în fine, năzuința către creațiuni fundamental românești, care însă să împrumute din «*specia eternității*» adevăratul sufletesc și simplitatea clasică.

Dar, oricare ar fi judecata viitorului asupra unui singur om, el, viitorul, se prezintă într'o scară de creștere ce nu se poate tăgădui.

În anul jubiliar al domniei Regelui Carol, s'a întâmplât jubileul caracteristic al revistei *Convorbiri literare*. A trăi 40 de ani, spre a publica literatură, este o virtute, chiar pentru țări cu totul civilizate ; pentru noi este o glorie, o dovadă covârșitoare de energie. *Convorbirile literare* au trecut din mână în mână, dar n'au căzut ; iar astăzi, sub direcțiunea unui om de talent, vor merge mai departe.

O altă întâmplare fericită și caracteristică este înjghebarea unei societăți de editură ca «*Minerva*» sau ca *Biblioteca pentru toți*, cari publică, în exemplare eftine, literatură românească. Poate că alegerile lor nu sunt totdeauna bune, iar gustul artei grafice lasă câteodată de dorit. Cu toate astea, ele răspund unei adevărate nevoi a vieții noastre intelectuale : trebuința de a ceti.

O a treia împrejurare, doveditoare de progres, ar fi tocmai înmulțirea peste măsură a revistelor și ziarelor literare, unele bune, altele mediocre, altele rele, reviste și ziare uneori indiscrete, ce se vâra în sufletul omului, cu o lipsă de cuviință ce atinge animalitatea.

Toate acestea pornesc din aceeași energie virulentă, din aceeași tinerețe sălbatecă, ce

umple arăturile de holde, viile de struguri, gardurile de nebuna vegetație a pădurilor. Românii sunt risipitori și fanfaroni; mai toți sunt bogați; cei ce nu sunt bogați își închipuesc că sunt; nimeni nu se însoară definitiv; nimeni nu urăște sau nu iubește cu putere; țărani învârtesc carul cu patru boi prin curte, și cer pământ; târgoveții nu știu să iscălească, dar cer drepturi; femeile nu știu să coasă, dar știu să stenografieze; un an, guvernul e gata să dea faliment, iar anul al doilea are excedente extravagante. O învălmășeală, și un zgomot, o lipsă de rânduială, par că lumea noastră ar trăi pururea într'un hipodrom roman, așteptând să încununeze pe Neron.

Și, cu toate astea, dacă un sens de orientare se desfășură sus, în lumea chieată să guverneze țara și poporul acesta, toate relele se tămăduesc dela sine, pentru același cuvânt pentru care merge înainte tot ce este organic: condiționarea prielnică a mediului.

Ceeace condiționează existența oricărei literaturi, este frumosul. Acesta este mediul ei prielnic. A spera vreodată că alte cauze pot să înrăurească *durabil* literatura și artele, este o eroare grosolană. Laude, subvenții, critici interesate, nimic nu poate salva o epocă antiestetică sau pe un om lipsit de talent.

Așa dar, revistele ce trăesc sunt bune, prin chiar aceea că sunt.

Frumosul în artă este iluzionarea realității. Orcă colț de natură, orce scenă din viața trăită, orce sentiment, dacă este trecut din realitate în suflet și de acolo redat în reali-

tate, devine artă. Pare un lucru foarte simplu. Totuși, numai oamenii de talent au puterea de a reintegra în fenomenalitate ceea ce se transpusesese în reprezentățiune. Obștea se emoționează în mod pasiv, primește în suflet ceea ce vine din afară; dar numai are mijloc de a sensibiliza din nou emoțiunea. Cei ce nu au talent și totuși încearcă a iluziona realitatea, aceia fac monștri, oameni de lemn, simțiri false,—și aceia trec. O amabilă zeflema învâlue încă totul, în această țară tânără și iertătoare.

Duiliu Zamfirescu.

TĂNASE SCATIU ¹⁾

— ROMAN —

I

Pe drumul desfundat de ploi, înainta trăsură cu greu. Câmpul era tot una de apă. Se lăsa noaptea, și frigul începea să amorțească crestele bulgărilor de noroiu, iar bălțile prindeau o pojghiță subțire de gheață, — ceea ce făcea drumul și mai anevoios. Caii, asudați, mergeau prin șleau, sunând din telencele lor monotone: erau patru înaintași, toți tineri, deprinși cu vremea rea și cu noroaele, fiind-că erau născuți în herghelie, la țară. Văzuseră ei multe, de când

¹⁾ Acesta este al 2-lea volum din istoria Comăneștenilor, ce se publică în ediție populară, ca urmare la *Viața la țară*.

erau la grajd: pripoare, zăpezi, ape mari, și mai cu seamă țăpoiul lui Stoica vizitiul; așa: că greutățile de acum nu i ar fi oprit din mers, dacă nu-i opreau hățurile.

În adevăr, Stoica, beat mort, ca să-și țină cumpăna pe capră, se rezema în hățuri. Atunci trăsura se oprea.

La fie-care popas, se auzea stăpânul înjurând:

— Mă, bețivule, mă, nu te-ai mai trezit!?... Mă!

Și la fie-care «mă», răsună câte un ghiont în spinarea vizitiului, dar fără nici un câștig: pe din afară cojocul gros, pe dinăuntru rachiul tare, îl puneau mai presus de pumnii «boerului».

În cele din urmă, Tănase Scatiu pierdu răbdarea. Când se mai opriră caii încă odată lângă crâșma din drum, el eși de sub coșul trăsorii. Scăpărau înjurăturile de mânios ce eră.

— Dă-te jos, boule, dă-te jos. Trebuie să mă urc eu pe capră, că de aia am vizitiu...

Stoica se foia să se dea jos, bolborosind printre dinți:

— D'apoi să-mi dai sâmbria, că eu mă duc...

— Bată-te Dumnezeu, nevoiașule, că de douăzeci de ani te duci și tot nu mai pleci. Măcar de te-ai duce dracului!...

— Par'că's eu de vină, dacă's cail stătuți de drum...

În același timp voi să sară în noroiu. Stăpână-său îl apucă de ceafă :

— Ce faci, mă!... Vrei să sari în noroiu ș'apoi să te urci în trăsură, ca un porc ?

— Poi ce să fac ?

— Să te ia dracu, asta să faci. Nu poți să te cobori le pe capră în trăsură ?

Stoica se uită cam urât la priporul ce se întindea din vârful caprei. Se simția în ce hal eră și nu-i venia deloc la îndemână să încerce. Pe când el se luptă să intre sub coș, cail mișcară trăsura. Vălătuc, Stoica se rostogoli în noroiu.

— Na!... avu el vreme să rostească.

Furia lui Scatiu nu mai cunoscuseră margini. Crucile, dumnezeii și toți sfinții părinți îi trecură prin gură. ca la un surugiu. Fără a mai sta mult la gânduri, dete biciu cailor și plecă, lăsându și vizitiul în noroiu.

Când ajunse în oraș, se înoptă deabinele.

Casele lui erau așezate în mijlocul unei curți mari. Le cumpăraseră, ca pe tot ce cumpără, de ocazie, de la un boer scăpătat, Costache Merisescu, și le schimbaseră, le meremetisiseră, astfel că erau acum cele mai frumoase din târg.

De îndată ce se auziră clopetele cailor,

slugile eşiră toate, ca de obicei, întru întâmpinarea boerului.

Când îl văzură singur, fără vizitiu, cu fața înnorată, nu îndrăzniră să zică nici pis, ci se apucară să dishame caii în tăcere și să ia lucrurile din trăsură.

El, cu o șubă până în pământ, peste care eră încins cu cureaua de la revolver, urcă scările, intră în sală, unde îl aștepta fetița cu bona, pe care se făcu că nici nu le vede, apoi trecu în seră, unde răsturnă vre o două glastre cu flori, după aceia în sofragerie, apoi iar înapoi, până ce dete cu ochii de nevastă-sa :

— Da ce, nu-i nimeni în casa asta ?

Tincuța se grăbise să-i iasă înaintea, dar nu ajunsese la timp.

— Ba cum să nu fie. Uite, suntem toți, în păr. Da ce ți s'a întâmplat?..

— Ia nu mă mai discoase. Unde-i Costea ?

Feciorul se ținuse după el de la scară.

— Da ce aștepți, măi băete ? Te-ai făcut și tu boer, ha ? Numai boeri în casa asta. Toată lumea i boer, numai eu am rămas mojiu. Mojiu să care, că de aia i făcut el. Cum o să te dau afară, păcătoșule !..

Feciorul sta înaintea lui smirna.

— Trage de ici, boule, ce te uiți la mine pa'eă nu m'ai mai văzut.

Costea îl desfăcu de catarama revolve-
rului, îl ajută să-și scoată șuba și după aceea
îl întrebă :

— Poftiți dulceață ?

— Adu-mi pantofii întâiu, prostule : tot
nu te-ai mai învățat cu slujba ?

Nevastă sa se apropie de el binișor :

— Tânase, treci la tine, că ți-am pregătit
tot ce-ți trebuie, nu te descâlța aici.

-- Ia slăbește-mă dumneata cu învățatu-
rile. Să înveți pe cine ai mai învățat, nu
pe mine.

Feciorul aștepta.

— Adu-mi băete pantofii.

Tincuța se uită la dansul, de sus în jos,
fără să zică nimic ; apoi luă fata de mână și
voi să treacă într'altă odaie. El chemă fata
înapoi :

— Zoițico, să stai aici.

Fata nu prea vrea. Mamă-sa o rugă bi-
nișor să rămâe. Ea rămase, dar fără voce.

— Nu vrei să stai cu tata ? Incercă el
să zică, cu glas blajin.

— Nu, răspunse fata, gata să plângă.

— Atunci hai, marși !

Fetița se întoarse spre ușă, cu mâna la
gură, neîndrăznind să iasă, dar în același
timp nevoind să rămână.

— Marși ! Să nu te mai văd în ochii
mei, urăto !

Fata izbucni în plâns. Mamă-sa, care o aștepta la ușă, o luă în brațe și trecură dincolo. Bona dispăruse deja.

— Neam al dracului! zise Scatiu.

Dar lacrimile fetei păzură că răcoresc aerul, ca o ploaie binefăcătoare. Tânase se mai luminează la chip, întrebă pe fecior dacă a venit cineva în lipsa lui, apoi, sub cuvânt că acolo nu era destul loc, ca să nu pară că ascultă de vorba nevestei, se duse la el în odaie să se schimbe. În același timp, Tincuța, mângâind fata, își revărsa trebuința de a îmbrățișa pe cineva, de a auzi o vorbă bună, ea, care avea atâta nevoie de mângâiere.

Steteau, amândouă, una lângă alta, de vre-un ceas, când intră Scatiu.

— Mă rog, mâncăm astăzi?

Tincuța urmă a spune fetei o istorioară. Se întrerupse un moment și-i zise:

— Sună, te rog.

Apoi continuă mai departe vorba cu fata.

El sta rezemat de sobă, căutând un mijloc de a se amesteca în vorbă. Își răsuci o țigară și zise fetei să-i dea chibriturile. Fetița îi duse chibritelnița și veni repede la loc.

— Bree!... zise el lung.

Tincuța se uită la dânsul, ca cineva care înțelege ce i se cere, dar stă la îndoială

dacă trebuie să dea sau nu. În cele din urmă se hotără să l întrebe.

— Da ce ți s'a întâmplat?

— Ce să mi se întâmple : ia vizitiul cel procopsit de la d vo stră.

— De la noi!... Te aud că l ai de vre o 20 de ani.

— Il am. Dar cine mi l'a colăcit : tatăl dumitale.

— Se înțelege : tot tatăl meu e de vină..

El se sculă să iasă, vrând să înlătore o nouă furtună ce se pregătia, când tocmai intră feciorul și i pofti la masă.

Era în postul Crăciunului și din întâmplare se potrivise să fie tocmai într'o Miercuri. Aburul dela supă se ridică până în lumina lămpii, umplând camera de miros de bucate. Fiecare se așază la locul său, madama, fetița, Tincuța, Tănase în capul mesei și la un colț d. Nae, care acuma devenise îngrijitorul Ciulnițelor. Numai un loc rămânea gol.

— Ai chemat pe cucoana-mare ? întrebă Tincuța pe fecior.

— Am chemat o, cuconiță.

Tănase dete dușcă pe gât o sticlură pântecoasă de țuică, din care ar fi băut trei inși, și după aceea o puse pe masă cu sgomot, pocnind din limbă. Apoi luă cu dege-

tele două măslina, pe care le aruneă în gură, una după alta.

— Da nu vine, mama, Costeo?

— Vine, boerule. Chiar acușica am pof-tit-o.

Tănase se sculă dela masă și vru să iasă, dar tocmai atunci intră coana Profira.

— Haide bătrâno, haide, că cei tineri nu așteaptă.

Groasă, buhavă, murdară, Coana Profira se mișca din greu, cu un testemel înnodat sub barbă, cu buzele tremurând, cu ochii suri de bătrânețe. Ea veni încet la loc și căzu pe scaun ca o momăe.

— M'ați hi așteptat maică... Dacă nu m'a chemat nimeni.

Feciorul nu îndrăsnă să zică nimic, ci numai dete din cap cu înțeleșuri.

Scena aceasta se repetă în toate serile, amărând sufletul Tincuței, pri aceea că Tănase se scula de câte două și trei ori ca s'o aducă la masă. Când se scula Tincuța s'o chieame, era și mai rău, fiindcă bărbatul său devenia ironic, așa cum știa el:

— Nu vă *deranjiris* și vă rog... să nu vă piară pofta de mâncare.

Când toți fură la masă, Tănase se uită prin talerele tuturilor, să vadă cine mănâncă de post și cine de dulce. După aceea sor-

bocăi de câteva ori din supa lui de linte și apoi întinse talerul feciorului.

— Na, mă!... Să spui bucătăresei că o să i-o torn pe gât. Asta ciorbă de linte e?

Și, întorcându-se către bătrână:

— Dumneata ce mănânci mamă?

Baba nu înțelegea și se uita cu ochi stupizi la toți.

— Ce mănânci? Ai ce mânca? întrebă el mai tare.

Ea își clătină umerii și sbârci gura ca de răs.

— Cum Doamne iartă-mă să n'am!... Că doar toate sunt din belșug.

— Și de post și de dulce, ca la otel, zise el. Că de aia nu mai plouă la vreme.

Tincuța tușia din când în când, o tuse seacă urâtă. La fiecare observație a bărbatului său, își pleca ochii în farfurie: se ținea cât putea să nu răspundă, ca să nu provoace scene, de față cu lumea, și mai cu seamă cu slugile. Dar toate erau în zadar.

— Băiete, dă-mi niște oloiu de in, să pot mânca mazărea asta bătută, că-i făcută de o săptămână...

— Tânase, nu mai mânca oloiu de in, că iar te bolnăvești, zise Tincuța.

El se uită țintă la dânsa, cu o privire.

rea, gata par'că să-i sară în cap. Ea adogă liniștită :

— De geaba te uiți la mine așa : mazărele e făcută de astăzi într'adins pentru dumneata.

— Eu nu sunt păgân, să mănânc carne miercurea în post. Așa am fost crescut de când sunt. și mi-a mers bine. N'o să mă înveți dumneata ce să fac.

— Nu te învăț nimica, te rog numai să nu mănânci lucruri care-ți fac rău.

Adu-mi oloiu, băete.

Nu mai zise nimeni nimica. Se auzeau, furculițele în farturii, glasul fetiței care vorbea încet cù bona în nemțește, tusea Tincuței și lingura lui Tănase care bătea mazărea.

La al doilea fel de bucate, Tănase băgă de seamă că și cocoana Profira mânca de dulce.

— Da ce faci bătrâno, strigă el zâmbind.

Baba scăpă furculița din mână, speriată.

— A, bată-te potca, mai mare spaima îmi fu...

— Mănânci carne, ha ?

— Poi de, măiculiță, adăogă ea, miorlăindu se din nou, ce să fac, dacă așa vrea Tincuța...

— De ce nu lași lumea în pace, omule, zise Tincuța. Așa este, am rugat o să mănânce carne, fiindcă mi-a zis doctorul.

Lucrul păru că face plăcere lui Tănase. Baba era, ca și mai înainte, rea, bețivă, nevoiașă, dar fiindcă tot «o mamă are omul», îi împlinia toate poftele, și orice atențiune către dânsa era bine primită. Tincuța suferise mult din pricina bătrânei, mai ales în primii ani după căsătorie, dar, dela un cârd de vreme, își făcuse milă de ea fiindcă era tot bolnavă.

Cu această lumină adusă în convorbire de împrejurări, frunțile se mai descrețiră. Tănase istorisi în fine ce i se întâmplase pe drum, cum lăsase pe vizitiu în noroiu, ce nenorocire mai sunt și slugile astea pe capul stăpânilor, și ast-fel, fără să bage de seamă, o dete și el prin carne. Nimeni nu zise nimic, fiind toți deprinși cu firea lui sucită. Tot ce spusese până atunci era nu mai la adresa Tincuței, și cu religia și cu economia. Sgârcit și fanfaron în acelaș timp, îi plăcea să vadă casa bine ținută, că să se știe că era bogat, iar pe de altă parte îl durea inima de banii *risp* și.

După ce-și bău sticla întreagă de vin și se încălzi bine, începu să povestească din ale politicei.

Fuse deja deputat în două legislaturi, cu guvernul căzut, și acum era ales pentru a treia oară, cu noul guvern. De a pururi în majoritate, vorbeau de Miniștri par'că ar

fi fost cel mai de aproape prieten al lor ; tutuia pe toată lumea în convorbirea lui imaginară cu oamenii dela putere; istorisia cum a îndemnat pe «fleacul» ăla de general să mute regimentul I-iu dela Slobozia, și fleacul l-a satisfăcut; întrebuinta cuvinte pe care nu le putea rosti; incurca «budgetul țării» cu «politica vamală» și «milionele dela fortificații» și «socialism de Stat», într'o frazeologie imposibilă, din care pu se putea înțelege decât un singur lucru: că în țara românească nu mai era de trăit de când mizerabilii de țărani se ridicau cu *prietenții* împotriva «boerilor».

În cercul lui de provincie era tiran în politică, cum era tiran în casă, în ale vieții zilnice. Când vorbea lui Nae Eftimiu, ori vre-unui alt îngrijitor dela moșie, sau vre-unui biet datornic or postulant, nu se uita nici odată în fața omului, ci tot pieziș, sau se plimba prin casă cu mânele în buzunar, repetând vorba «mă înțelegi» de mii de ori și nespunând nimic.

De astădată era treaba pe greu: în vacanța Crăciunului venea ministrul de Interne în inspecție, și trebuia primit în gazdă la cineva. Toți deputații și senatorii districtului fuseseră unanimi să lase o asemenea cinste pe seama lui Scatiu: cu acest chip, fiecare se scăpa de răspundere

și de cheltuială, și în același timp erau siguri că Ministru era bine primit.

Scatiu se lăsase cam greu la început, dar în cele din urmă înțelesese și el că «nimeni nu era în stare să-l primească în mod convenabil». Se tânguia la toată lumea de beleaua ce venia pe cap, iar acum, la masă era rândul lui Nae să-l asculte.

— Astea sunt isprăvile d-lor *dipotați* și senatori ai noștri. Le-am zis, mă 'nțelegi, să contribuim fiecare cu partea noastră, și să-i oprim odăi la hotel. Nu, că nu se poate la otel. Ei, atunci să-l primească d-l Alexandriu. Ba nu, că nu se poate. Mă 'nțelegi?...

Nae Eftimiu da din cap, zâmbind.

— O să primiți o decorație...

— Taman! zise Scatiu râzând. Da prost ești Nae!... Apoi eu, dacă vream, mă'nțelegi, decorații cât poștești pentru mine... Da eu umblu pentru alegători, dacă-i vorba.

— Mai vine cineva cu Ministru? întrebă Tincuța; fiindcă știi bine că loc mult nu avem.

— Poate să vie cu flecușorul nostru de Mihaiu.

— Da?...

— Da ce-i domnu Mihaiu? întrebă Nae.

— L-am numitară noi la ministerul de

interne, șef de cabinet... Un fel de scriitorăș...

Tincuța începu a râde :

— Ce mai vorbești de geaba, Tănase : tu nici nu te-ai mișcat pentru Mihaiu.

— Da, nu m'am mișcat ! Pentru rudele dumitale nici odată nu mă mișc destul ..

— Rudele mele !... Slavă ție Doamne că n'am nici o rudă, că altfel mi le-ai scoate pe nas de câte o sută de ori pe zi.

— Adevărat. Puține ai, da bune.

— Se 'nțelege. Sper că pe Nenea Mateiu nu-l pui în slujbă, pe tata de asemeni nu. Astea sunt singurele mele rude adevărate.

-- Da !... Nenea Mateiu al dumitale e cu stea în frunte. N'ai cap domnule, să te miști în casa ta de Neni-su Mateiu. Parc'ar fi Poriu Impărat, mă 'nțelegi d-ta. Ia un zevzec, și nimic mai mult, cum sunt toți ai dumitale...

Tincuța se uită la el lung. Tot sângele i se suise în obraz de mânie. Stețe un moment cu gura întredeschisă, gata să-i spue că era un modoran fără pereche, dar se stăpâni și se astădată. Ii dăduseră lacrămile, și, încet, își scoase batista și se șterse la ochi.

II

Intr'o odae mare, pierdut într'un jilț bă trânesc, stă Conu Dinu Murguleț, cu picioarele acoperite într'o șubă. Albise de tot, se micșorase, fi crescuse barba în ne-regulă, fiindcă nu se mai putea rade singur și nu suferia să-l radă alții. Bolnav de reumatisme, petrecea ceasuri întregi singur, în nemișcare, cu capul rezemat de spatele fotoliului, cu ochii pe jumătate închiși, mistuit de durere, de necazuri și de ură.

După ce măritaseră pe Tincuța, Coana Sofița murise, lăsându-l numai pe el să se bucure de fericirea fetei. Stătuse o bucată de vreme la Ciulniței. Vara o petrecea mai toată la Sașa; dar iarna, când nepoată-sa se muta la București, înnebunia de urât. Cu vremea se bolnăvi, și, vrând nevrând, trebui să vină la gineri-său.

Scatiu pândea de mult ocazia să pună mâna pe moșie.

Dela așezarea lui în oraș, Conu Dinu nu mai avu zi albă: pe de o parte boala, pe de alta suferințele Tincuței, care în zadar căuta să-i ascundă adevărul, îl doborâseră. Erau aproape doi . . . de când nu vrea să mai dea ochi cu . . . aere-său. Și cu toate astea, simția trebuința să-l batjo-

corească, să-l insulte, să-i spue că e mojie și bătăran, oricât ar fi de deputat. La ideea că Scatiu se făcuse stăpân pe moșia lui, îi venea să strige, să dea cu pușca. Dar nici nu striga, nici nu împușca pe nimeni, ci își rodea zăbalele singur, mulțumindu-se a și vărsa focul către Tincuța.

— A venit nebunul?.. Trebuie să fi venit, că am auzit trântind ușile... Ce ți-a mai făcut?.. Iar ți-a zis ceva, iar ne a ocărât... Spune adevărul, nu te ascunde de mine, că eu văd toate, văd toate, par'că ași fi de față...

Tincuța se uită la dânsul cum se rezemase cu capul de scaun și închisese ochii, ca și cum ar fi voït să-i dovedească ceeace afirmă. Ii era milă și câteodată chiar silă de neputința în care se sbătea.

— Ei și?.. Ce-am câștigat dacă ti-oiu spune?

Bătrânul deschidea ochii mari, se muncia să se scoale.

— Il împușc!.. îl împușc!.. Hoțu!.. care mi-a mâncat averea!.. m'a adus în halul ăsta... Aoleu, aoleu... Il împușc...

Și iar cădea în fundul fotoliului.

Tincuța căută să-l liniștească, încredințându-l că bărbătu-său nu-i zisese nimic. El se uită lung la dânsa, cu privirea blajină, aproape rugătoare.

— Doctorul nu mai vine... m'a părăsit și el...

— Doamne, tată, cum poți să zici una ca asta... Doctorul a fost și eri; mâine vine iar...

— De ce ți-s ochii roșii?

— De nimic.

— Iar ai plâns.

— N'am plâns. Poate de fum... Am vrut s'aprend focul la Zoița...

Privirea lui se fixă din nou pe obrazul ei palid, — lung îndelung, — ca și cum ar fi căutat urmele Tincuței de altădată, și, plecându-și capul pe o parte, întinse mâinile spre ea, o lipi cu fruntea de umărul lui și îi sărută părul. Pieptul i se umplea de un nod de durere, ce-l înneca. El ofta și se tânguia :

— Ce-am făcut!.. ce-am făcut!.. Cui te-am dat, sărăcuțo de tine!.. Atât copil am avut, și ăsta e nenorocit...

După aceea își ridică mâna sus pe frunte și urmă :

— Ia-mă Doamne!.. Strânge-mă D-ne!.. Chiamă-mă la tine, să nu mai văd!..

Tincuța rămase un moment cu capul rezemat de umărul lui, par'că s'ar fi simțit bine acolo, ca sub o aripă caldă. Un moment se lăsă și ea pradă descurajării și o

podidiră lacrămile. Iși lipi mâna lui tată-său de obraz și tăcură amândoi.

Pe când ei se afla astfel, ușa se deschise încet. Zoițica întrebă cu sială :

— Se poate ? . Pot să intru tată-mare ? .

Tincuța își șterse repede ochii, iar Conu Dinu se așeză în scaun ca de obicei. Fata rămase în mijlocul odăii, nedominită, uitându-se, când la unul, când la altul : simția că se petrece ceva, dar nu înțelegea ce.

— Unde ai fost ? o întrebă Tincuța.

— La Madama..

— Și ce-ai făcut ?

— Nimic.

— Cum nimic ? Ai învățat lecția pe mâine ?

— Ba nu, că era acolo și Marița..

— Ei, și dacă era ?

— Săraca, plângea că nu mai vine Stoica..

Tincuța înțelese că fata era gata să istorisească pătărania vizitiului, și astfel să înfurie din nou pe Conu Dinu împotriva lui bărbatu-său.

— Foarte rău face Madama că stă la vorbă cu slugile, și dumncata faci și mai rău că ascuți.. Stoica e un nărăvaș, și așa i se cuvine.

— Da ce i ? ce s'a întâmplat ?... se grăbi să întrebe Conu Dinu.

— Niște prostii.. Ia mai bine spune lui tata-mare povestea Cotoiului încălțat.

Fata se sui pe brațele bătrânului și începu să istorisească minunile ce citise de curând. Tineuța îi lăsă împreună și eși.

Atâta bucurie avea Conu Diu în ier-n-le cele lungi, petrecute în singurăt te. Zoița făcea din el ce vrea.

— A!... tată mare, că tare ești sbârlit astăzi!..

— Da ă sunt sbârlit, piaptână-mă.

— Vrei? .. Zău așa... Eu am învățat în părul lui Muțili.

— Cine-i Muțili?

— Așa, că par'că matale nu știi...

— Nu, zău... Uite pieptenii colo.

Fata se dete jos să ia pieptenii.

— Păpușa mea este Muțili.

— Taci frate! Și o smulgi bine?..

Zoița se uită la el, indignată.

— O pieptăn, nu o smulg Am învățat să-i fac păru în hârtie; știu să i fac conciu, ca la cucuane; știu să-i cos rochii..

— Da?...

— O grămadă de lucruri..

— Atunci foarte bine. Vino colea și piaptână-mă.

Fata se sui din nou pe genunchile lui.

— Dacă vrei fă mi și mie păru 'n hârtie.

— A!... tată mare!.. matale ești domn.

doar nu esti cucoană! Stai mai bine să-ți aleg cărarea. Să nu te miști!..

— Nu mă mișc.

Ea începu să dărăcească prin părul lui Conu Dinu, parc'ar fi tras dintr'un caer.

— Vezi tată-mare!.. ai ziș că nu te miști.

— Bine fetiță, da mă cam doale...

— Ei!.. Cum se poate? că eu dau încet.. Măcar de ar da Madama așa în cap la mine! ..

Conu Dinu râdea pe îndesatele, cu părul tras pe ochi, aproape înăbușit de greutatea corpului fetei, care acum se ridicase în picioare, ca să-i potrivească și mai bine cărarea.

— Da ce s'a întâmplat, fetițo, cu Stoica?..

Zoițica se lăsă pe genunchii bătrânului. Era gata să-i spună ce se întâmplase vizitiului, când, deodată, cu priceperea precoce a copiilor crescuți între părinți ce nu se înțeleg, fata schimbă vorba.

— Ai mătrează, tată mare

— Am. Da par'că tu nu ai!..

— N'am, zău. Ia uite te.

Și Zoițica se plecă cu capul sub nasul lui Conu Dinu, care se făcu că-i respiră părul. Bătranul însă se gândea cum să descoase pe fată, ca să afle adevărul. El simția fondul de imoralitate ce se ascundea în

fapta lui, dar, cu cruzimea bătrânilor bolnavi, voiã să'și ajungă la scop.

— Zoïtico, ia caută colo pe fereastră, sub hârtii.

Fata se dete jos de pe brațele lui și se duse să caute pe fereastră.

— Aicea, tată-mare ?

— Da. Ai găsit o cutie ?

— Da, am găsit o cutie de rahat.

— Ad'o încoace.

Zoïtica o aduse. Conu Dinu o deschise cu greutate, făcând să isbucnească o pulbere fină de zahăr și un miros plăcut de vanilie. După aceea scoase o bucată de rahat și o rupse în două, întinzând aluatul ca o beltea legată.

- Cască gura.

Zoïtica căscă o gură cât o șură. Ochii ei se aprinseră de pofta lucrului dulce. Conu Dinu se opri.

— Imi spui ce s'a întâmplat lui Stoica ?

Fetița se uită o clipă în ochii bătrânului, apoi închise gura încet, muiă capul în pământ și se înroși. Dar bucățica de rahat, ce atârna în aer, birui instinctul moral al fetei. Ea ridică din nou ochii către bătrân și zise încet:

— Iți spui.

Insă, în clipa aceasta, Conu Dinu își re-

veni în fire. El lăsă rahatul în gura fetei, o sărută pe păr și îi zise să bea apă din paharul de pe masă.

— Șterge-te la gură frumos, să nu te vadă maica-ta, și du-te de te joacă. Mi-i spune altă-dată ce s'a în âmplat cu Stoica. La bătut tăta-tău ..

Fata se șterse binișor la gură, și, fericită că nu mai era silită să primească schimbul rușinos de dulciuri și de destăinuirii, închise din ochi cu taină și dete din cap :

— Nu la bătut.. La lăsat în noroi, la o cărciumă. Era beat mort, și se rezema de hățuri, când înainte când înapoi, când înainte când înapoi.

Și, mașmuțărind astfel pe Stoica beat, cum se legăna pe capră, se duse să se joace.

În urma ei, Conu Dinu se adânci din nou în gânduri. Stoica era cam bețiv, dar lui îi răsărea în minte cum fusese cu 20 de ani înainte: *flacău voinic supus la vorba stăpânului, harnic la treabă* I se părea că-l vede, pe el și pe văt ful Taftă, *aler-gând de colo până colo, în cîrtea de la Ciulniței, gata să sară la cel mai mic ordin al lui, al lui, al lui Conu Dinu, adevăratul și singurul proprietar al moșiei. Cu lipsa de însemnătate cu care se înfățișează*

presentul pentru bătrâni, lui Dinu Murguleț toate actele din urmă ale vieții i se păreau vremelnice și neserioase : măritișul Tincuței, importanța ce o luase Tânase în lume, venirea sa la oraș, prefacerea caracterului fie-sei, trecerea moșiei în stăpânirea lui Scatiu, toate acestea îl nelinișteau și-l supărau. Mai cu seamă moșia. Era cu puțință să l fi înșelat toată lumea, când cu facerea foii de zestre ? El dăduse Tincuței o parte din venit, păstrându și pentru el, în mod expres și solemn, proprietatea și administrarea moșiei.

Și, ca să se încredințeze odată mai mult că așa grăiau actele, voi să recitească copia contractului dotal, ce era sub perna de la căpătâiu, cu alte hârtii vechi. Dete să se scoal și puse un picior în pământ, fără să se gândească că iarna picioarele îi erau umflate și nu se putea mișca. Durerea îl țintui pe fotoliu. Atunci uită de odată hârtiele și-și aduse aminte de boală. Nimeni nu se îngrijia de el. Trase un scaun de paie ce era alături, își întinse piciorul cel bolnav pe el și, cu mare greutate, își scoase pantoful. După aceea încercă să-și scoată ciorapul,—lucru aproape cu neputință pentru dânsul. Gemând, blestemând, întinse mâna pe o măsuță, luă o pereche de foarfeci și-l tăiă pe dea-ntre-

gul. Apoi așază o lumânare pe scaun și începu să se pipăe. Carnea, albă și moale, părea dospită. El apăsa cu degetul peste tot, ca să găsească locul unde-l durea. Dar nu-l durea nicăirea. Atunci de ce era umflat? Poate că-l strângea ciorapul. Încercă astfel să pue piciorul în pământ, și i se păru că umblă mai ușor. Își aduse aminte de hârtii și întinse mâna sub pernă să le ia. Pe când însă le lua, se gândea mereu la ciorapi: de sigur, erau prea strâmți. Asta era adevărata cauză a durerii. Nici nu putea fi altfel: încălțăminteia lui de acum, când avea picioarele umflate, era făcută pe măsura de totdeauna. Negreșit. Fiică-sa nu se mai ocupa de el; nimeni nu se mai gândea la dânsul, și el le dăduse tot pe mână, averea lui întreagă !..

În momentul acela, Conu Dinu ura pe toată lumea, pe Tincuța de o potrivă cu cei-l-alți. Furios, se sprijini de pat, de masă, și ajunse până la scrinul cu rufe, pe care îl deschise, îl răscoli, până ce dete de teancul de ciorapi, așezați cu îngrijire și legați cu o panglică de mătase. El nu văzu și nu pricepu nimic din dragostea cu care erau toate așezate la locul lor, ci smunci teancul de ciorapi și se puse să i taie cu foarfecile.

După ce stârpi toată încălțăminteia din

scriu, reveni la loc cum putu, își întinse cu mare greutate piciorul din nou pe scaun își căută ochelarii, cei atârnavu totdeauna peste halat în sân, și se puse să răsfoiască actele....

Când intră Tincuța să-și ia noapte bună de la el, îl găsi cu capul ciutură, căzut de pe rezemătoarea fotoliului, cu ochelarii intrați în obraz, răsufând cu greutate și horcăind cu sgomot, de părea că se înneacă la fie-care înghițitură de aer. De la piciorul gol, la ciorapul căzut jos și tăiat; de la actele răsfoite pe scânduri, la scri-nul între-deschis, ea înțelese ce se petrecuse cu bătrânul. O milă nespasă o co-prinse, față cu trupul acela doborât de suferință și cu sufletul lui necăjit. Il acoperi pe picior cu un tartan și neîndrăsnind să-l deștepte luă și ea un scaun și șezu lângă el. Inasă gemetele, horcăitul, greutatea cu care dormia, îi făceau rău. Se hotărî să-i ridice capul mai sus și să-i ia ochelarii de la nas. Cónu Dinu se deșteptă.

— Ce este? zise el sperios, uitându-se roată împrejur și neîntetegând nimic.

— Nu i nimic tată : ai adormit pe scaun cu piciorul gol. Mă tem să nu răcești.

— Am adormit. Dorm rău noaptea.

— Culcă-te de-a-binele. Ia să-ți strâng

hârțiile astea și să-ți ajut să te desbraci.
Măine dimineață vine doctorul..

— Vine ?..

— Da. Ți am cumpărat și o duzină de ciorapi noi, de lână moale, largi, cum îți plac dumitale...

La vorba asta, bătrânul își aduse aminte de vandalismul din scrin, și, șezând pe marginea patului, începu să plângă. Trecu-șă se făcu că nu l vede. El se uită după dânsa cum se mișcă prin odaie, punând cu îndemănare la loc tot ce el răsturnase în drumul lui.

— Va să zică ție tot ți-e milă de mine!

— Doamne, tată, ce vorbă !

— Ia vino'n coa.

Ea se apropie de el și șezu din nou pe scaun.

— Ști ce-am făcut ?..

— Ce ?

— Am tăiat toți ciorapii din scrin.

— Bine-ai făcut : îți erau strâmți.

— Va să zică nu mă ocărăști ?

— Eu, să te ocărăsc ?!. Da cu ce drept ?.

El se uită în ochii ei și deocamdată nu zise nimic. Apoi intră cu greutate sub plapămă și se întoarse cu fața spre perete. Fiică-sa îl înveji bine peste tot și se așează pe scaun lângă patul lui. După câteva minute se întoarse către dânsa.

— Am căzut în copilărie, nu-i așa ?

Ea se uită la dânsul, zâmbindu-i cu bună-tate.

— De ce vorbești așa tată ?

— Eu înțeleg toate, toate le înțeleg, par'că așa fi în gândul tău... În loc să mă ții de rău, că am făcut o faptă rea, tu găsești că am făcut bine...

Ei doamne ! Apoi nu știi încotro s'o mai dau cu matale.

— Vezi, vezi ! Asta-i: am căzut în copilărie.

— Nu, tată dragă : ai făcut cu lucru dumitale ce ți-a plăcut.

— Așa ?.. De ce nu spui drept ceea ce gândești ?.. Nu era mai bine să dăruiești ciorapii la un om sărman ?

Tincuții i se muiară mâinile, și, nepu-tând să facă altceva, începu să râză :

— Ei, doamne !.. Bine era și așa.

— Vezi ?

Măgulit că i-a ghicit gândurile și mai ales văzând-o că râde, se îmbună și el, fără măcar să-i treacă prin minte că râsul ei era semn de adâncă descurajare. Inchise ochii, mulțumit, pe când Tincuța se uita la el, cu obrajii aprinși, ostenită și singură.

III

De la patru ceasuri, dimineața, Tănase se deștepta și începea să tușească. Răsuna

odaea la glasul lui de trâmbiță răgușită, și toate vietățile de prin prejur se mișcau. Il auzeau până și Conu Dinu din partea cealaltă a caselor, și-i striga prin zid: „Jaba !.. Tignafesu !..“

După ce bocăia un ceas două în pat, se scula să se îmbrace, fără nici o grije de nevastă-sa, care dormia în patul de alături. Printre picături se și închina : făcea o cruce, tușea, înjura și iar se ruga, cu «doamne iartă-mă» la fie care vorbă urâtă cu care cinstea pe Dumnezeu. Câte o dată, opintirile lui seci erau așa de supărătoare, că Tincuța sărea din pat să nu-l mai audă.

— Frate, ia ceva, pentru numele cerului, că-ți prăpădești pieptul.

— Te turbur din somn!.. Castelana !... A cetit toată noaptea la romanțe, și dimineața ar vrea să doarmă... Să te culci ca mine, la 9 ceasuri, și să te scoli la 4, după treabă. Așa am fost eu deprins, la mama mea, și mi-a mers bine.

Tincuța își perdea răbdarea :

— Se poate, dar eu n'am fost deprinsă așa, la a mea.

— De aia sânteți plini de brânză.

— Ești un mojić, îi zicea Tincuța între dinți, și se ducea în odaia fetei să-și urmeze somnul în pace.

El trecea în cancelarie, unde și focul și

lampa erau aprinse de cu noapte, și începea să se plimbe de colo până colo, până ce feciorul îi aducea ceaiul. Atunci, cu un mănuchiș de chei ce atârna o oca, deschidea casa de fier și scotea o știclă cu rom, o cutie de tutun și un pământ de pene. Din sticla cu rom vărsa în paharul cu ceaiu cât putea să încapă, și apoi o ducea la gură, gâlgâind din fuga, cum făcea și coana Profira, când gustărea rachiul oamenilor.

Apoi, pocnind din gură și scrâșnind din dinți, își alegea o pană din grămadă și se puneă să-și curețe țigăreta, mișcând din când în când lingurița din pahar. În cele din urmă începea să soarbă cu sgomot din ceaiu și-și aprindea țigara, din care trăgea fumul cu o poftă nespasă.

De cum se făcea ziuă, primea lume.

Cel d'ntâi ce se înfățișă, fu Domnul Bănică, sau mai scurt «Don Nică», îngrijitorul de la vie, care nu îndrăznea să intre, și se plimba pe la usa cu geamuri de la biuroul «boerului». Tănase chemă pe fecior.

— Cine-i afară, Costeo?

— Don Nică, boerule de la vie.

— Să intre.

Toți îngrijitorii săi de pe la moșii erau aleși pe sprinceană: unul mai pehlivan, decât altul. Bănică, în oraș, purta căciulița pe ochi, ștrengar nevoe mare, cu o

fișcă vârată în carâmbul cismei din dreapta, cu guler de astrahan la *scurtătură*; aci, în fața lui Tănase, părea umilit și bleg, stând în picioare lângă ușe și așteptând să-l întrebe, ca să deschidă gura. Scatiu îl știa că nu era cel mai din urmă *cu talente de administrație*; de aceea ciuli urechile. Ii dete bună dimineța fără a-l privi, întors pe o parte și făcându-se că citește «Monitorul Oficial». După câteva minute își ridică ochelarii de pe nas și se uită la el.

— Ce-i Bănică?

— Bine, boerule.

— Ce te aduce?

— Păi, ce să m'aducă: ia mai venisem după niște parale...

Tănase se sculă de pe scaun și începu să se plimbe, ca de obicei, grav și încruntat, ori de câte ori era vorba de bani.

— Parale! iar parale!.. Ai primit cam multe anul ăsta, Bănică.

— Am primit, da ce am primit e scris. Doar nu le cer pentru mine, că eu, cum dă Dumnezeu.

— Știu, da n'am.

Bănică tăcu și se uită în pământ.

— Cât mă costă pârnajia asta de vie, numai să fie în sufletul lui socru-meu, că el m'a procopsit cu dânsa. De la anul o dau dracului, o arendez, fi fac ce i fac...

— Arendați-ni o mie, domnule Tânase.

— Taman! Te am și găsit bun de plată!

Bănică râdea încet, fără să se supere, sceptic în fond, ca unul care știa toate cotiturile vorbei lui Scatiu. După câteva minute, adaose:

— Veniseră niște oameni dela Gurgueți să ia bani pe muncă.

— Mulți?

— Păi, gândesc că tot așa face vreo 200 de zile. Măcar de-aș găsi cui să dau, să îmbrac toată via.

— Ce le dai pe zi?

— De pomană, boerule: unu, unu și zece unu și douăzeci, când în primăvară se urcă la trei, și la patru.

Scatiu păru că se gândește. După un minut scoase pumnul de chei și deschise casa de bani.

— Doar să ți dau din altă parte.

Și, zicând astfel, luă cinci fișicuri de argint dintr'un coș de sârmă, și le puse pe masă. Apoi desfăcu o condică lungă și însemnă cu scriitura lui chinezească: «dați lui Bănică, *ident* l de la vie».

Bănică luă fișicurile, se uită la ele, socotind în gând, și apoi rămase privind spre Scatiu.

— Cât îmi dați boerule?

— Tu nu vezi: 500.

— Ba văd, da sânt cam mulți. Să tot dau pentru 200 de zile, că românul simte el că și vinde munca pe nimic, da n'are ce-și face capului de sărăcie.

— Da știi tu cum să-i adnci: vin sărbătorile Crăciunului, și oamenii au trebuință de bani.

Bănică mustăcea, uitându-se furiș la stăpănu-său :

— Și matale rămâi fără de parale...

Tănase începu a râde.

— Zău mă Bănică: am luat banii din altă parte. Aștept pe Nichitachi să i-i dau. Iacătă-l că vine.

În adevăr, o birje, cu două mârțoage de cai și cu un jidan vizitiu, intra din noroiul de pe stradă în curtea pavată cu pietroae a lui Scatiu. Bănică tot sta la îndoială. Stăpănu său îi făcu vânt:

— Hai, cară-te.

— Mă rugam să-mi dai și mie niște parale...

— N'am, mă.

— Că vine Crăciunul, și n'am nici de unele...

— Ei, al dracului!...

— Zău boerule.

— Măăă!...

Și jumătate râzând, jumătate supărat, Tănase deschise din nou casa de bani și scoase

un pumn cu argint, din care numără 50 de lei, însemnând în catastif «dați lui Bănică *intidintul* de leafa lui».

— Cară-te.

— Cam puțini, boerule.

— Cară-te odată!

Bănică, eșind, se întâlnește cu Nichitachi. Acesta îl cunoștea, de la alegeri, unde, beat de dimineață până seară, Bănică era în elementul lui.

— Ce mai faci Bănică?

— Sărut mâna, Coane Iorgule.

— Acasă-i Tănase.

— Pofțiți că-i acasă.

Pe când Nichitachi intra, Tănase, fără a se uita la el sări de pe scaun în urma îngrijitorului:

— Mă! să dai banii la oameni din mâna Primarului, cu contract, mai înțeles?

— Da lasă boerule, că doar n'am îmbătânit de drumul bisericii...

— Că altfel nu mai vezi nici banii nici munc., zise Tănase, întorcându-se către Nichitachi.

— Păi, dar cum! zise acesta, râzând: ia oaia pielea de pe lup.

Tănase râdea cu hohot, în fața celui alt, care și el râdea. Se priveră un moment ca doi auguri.

— Lesne ți-e ție: ai cumpărat case, ți-ai

pus banii la dobândă, și chef neneaco cu banii băbachi!.. Ia șezi. Iai un ceaiu?

— Păi să iau, dacă-mi dai.

Iorgu Nichitachi era, ca și Scatiu, deputat, însă de opoziție. În parlament părea că merge cu liberalii, dar bine nu se știa cum vota. În județul lui își păstrase oarecare popularitate, prin neoboseala cu care alerga după trebile alegătorilor. Între el și Scatiu se încheiase un soi de înțelegere tăcută, de a se ajuta unul pe altul și de a se alege sub toate Guvernele. Scatiu fiind mai incult, mai bogat și mai fălos, nu se sfa a se declara pe față liberal, conservator-junimist, după cum bătea vântul. Celalt era mai strans: îi jucau ochii în cap după toate combinațiile, după toate afacerile, după toate gheșefiturile, dar avea pudoarea de a nu le da pe față.

De astă dată venea la Scatiu pentru a-i recomanda pe un jidan, care voia să ia antrepriza zidirii unui spital.

Nervos, sp natec, șiret ca o vulpe, căuta prilejul să intre în vorbă cu înțemânare, fără ca celalt să ghicească interesul ce-l aducea. Se învârtea prin casă de colo până colo, inspectând mobilele, punând mâna pe hârtia de pe ziduri, privind tavanul.

— Mă Tânase, bună ireabă ai făcut tu, cu casele astea! Om cu noroc.

Pe când el vorbea, intră femeea cu o cutie cu lemne, din care așeză binișor câte-va pe foc. Nichitachi se întrerupse din vorbă, uitându se lung la dânsa, fiind că era curățică și frumușică. Pe la spatele ei, făcea semne de admirare lui Scatiu, învârtind mâna prin aer.

— Ia mai pune lemne fetică... Pune lemne că nu-i cald la toată lumea ca la stăpânul duminicilor. Lui văd că are cine să-i țină de cald.

— Ci tacă-ți fleoanca, mă Iorgule, zise Tănase, podidit de râs, dar vrând să facă pe demnul.

Femeea eși cu mâna la gură, rușinată de tot. În urmă, cei doi *hueri* făceau un haz nespus, uitându-se unul la altul, urâți și libidinoși ca doi satiri.

— Batăte Dumnezeu de caraghios!... zicea Scatiu măgulit de o asemenea bănuială, nici la bătrânețe nu te mai astâmperi, mă?...

— Mare șiret mai ești, mă Tănase! Săți spun drept, bine le alegi. Ce zice Cucoana de așa marfă?

— Taci bre din gură, că te-o auzi cineva.

— Lasă că te lucrez eu în ochii d-ei... Da îmi dai ciaiul ăla, ori ba?

Scatiu sună ce sună, apoi se sculă el însuși să vadă de ciau.

Când se întoarse, Nichitachi îl luă de la uşă.

— Ia ascultă Tănase, am venit la tine cu două trebi: una mă priveşte pe mine, alta te priveşte pe tine.

— S'auzim.

— Am bre pe afurisitul ăla de jidan cu spitalu, care mi-a pus în spinare toate neamurile...

Scatiu se uita în jos. El ştia că evreul era bogat şi că Nichitachi nu umbla de geaba pentru el.

— Ese ceva Iorgule?

— Ce să iasă bre?... Alergătură şi alta nimic.

— Să fii tu al dracului?

— Zău asa Tănase! Fă-mi treaba asta, şi am şi eu pentru tine...

— Să vedem.

— Imi făgăduieşti?... N'ai decât să scrii băiatului, lui Comăneşteanu, s'aprobe licitaţia..

— Bine, să vedem

— Ba nici decum: trebuie să'mi făgăduieşti.

— Bine frate...

— Când scrii?

— Nu scriu, vorbesc eu, când m'oiu duce la Bucureşti.

— Aşa, vezi, Acum pentru tine. Asta-1

locmă mare; tânărul Comăneşteanu s'a pus pe trai, și are nevoie de bani.

— Mihaiu? întrebă Tânase, neputându-și ascunde mirarea și bucuria.

— Nu știu bine de se chiamă Mihaiu... Cumnatul /ui Damian.

— Da, da.

— El. A venit erila mine Isidor zarafu: are în mână o poliță iscălită în alb.

— Taci frate!

— Zău așa. Caută vre o 12 mii de lei, cu dobândă după om.

Bufniră amândoi de răs, uitându-se unul la altul.

— Eu i-ași fi dat numai decât: vindeam niște hârtii și făceam suma. Da m'am gândit la tine, zise Nichitachi, clipind din ochii lui șireți: tu ai mai nult interes prin partea locului: ai moșia ta, ai luat și pe a lui socru-tău, și poate intri și 'n a Comăneștenilor.

Tânase se gândea, fără a mai asculta pe celălalt. El vedea de odată ce câmp larg de exploatare pentru el și de umilință pentru nevastă-sa i se deschidea, dacă ar fi avut în mână polița lui Mihai. Cu toate aștea însă, un rest de inexplicabilă rușine îl împedica de a primi numai de cât târgul. Ch pul senin al Sașei, care în totdeauna îi însuflase respect și admirare, îi rășărea în

mente cu o putere de reprezentare extraordinară. Un moment avu pornirea de a spune lui Nichitachi că nu primește, dar, samsarul biruind în el licărirea de omenie ce i insuflase amintirea Sașei. zise:

— Spune jidanului să vie la mine.

În clipa cât el se gândi, Nichitachi îl străbătea din ochi, neputând să-și explice înțelesul acestei tăceri.

— Credeam că ai innebunit, zise el tare.

— De ce?

— Să stai tu la 'ndoială, când îți cade așa locma în mână!

Tânase se sculă în picioare, pocnind mâinile una într'alta și învârtindu-se de colo până colo.

— Cum se poate, domnule!... Nu-i ajunge cât are, păcătosu! Auzi dumneata poliță la jidani. cu iscălitura în alb, un om cu așa avere!... Ptiu rușinea dracului!

— Are avere frumoasă?

— Cum să n'aibă, domnule! Au Comăneștii, care-i cât o țară 'ntreagă, au case în București, au o moșie în Teleorman, are Sulița, la munte, care-i numai a lui, rămasă de la unchiul său, Colonelul.

— Cu atât mai bine, zise Nichitachi: poți să i dai 15 și să pui în poliță 30.

Dar Scatiu nu se liniștea. Pe lângă instinctele lui negustorești și ura omului care

a muncit și a adunat în potriva celui ce risipește, un sentiment ciudat de demnitate, ce-și avea obârșia în fala lui, îl făcea să-i pară rău deabinele de împrumutul lui Mihaiu. Legătura de rudenie cu Conu Dinu și indirect cu Comăneștenii, pe care, ca toți parveniții, o desprețuia față de nevastă-sa, îl măgulia în fundul inimii și o trâmbiță pe toate drumurile: o familie mare, cu nume istoric, fără pată, impunea fiului de vătaf, și la umbra ei i se părea că crește propria lui umbră.

— Cum risipește, domnule, banii?

— Ei, asta-i! Tinerete nu-i? Aud că are o franțuzoaică de la Paris care l toacă.

-- Așa!...

— Da.

Scatiu se mai învârti prin odae, neliniștit, și sfârși prin a spune lui Nichitachi să'i trimită a doua zi pe Isidor zaraful.

Nichitachi se sculă să plece.

— Nu mă uiți, Tânase, cu spitalu? ..

— Bine, frate: o vorbă are omul.

IV

De îndată ce eși deputatul din opoziție, Tânase chiemă pe fecior și-l întrebă de Băiică:

— A plecat or e încă aici?

— Ba e aici, boerule : îmbucă ceva.

— Zi-i să vie la mine.

După câteva minute, îngrijitorul era din nou înaintea stăpânului său.

— Ia ascultă, Bănică, cunoști pe Haim jidanul, din strada mare ?

— Ăla dela *Cavalerul de modă* ?

— Ce cavaler de modă, mă prostule !

— Ăla de umblă după spital, boerule.

— Ăla. Ce are a face cu Cavalerul de modă ?

— Păi nu ține tot el și prăvălia de *galanterii* !...

— Așa ?...

— Păi dar cum : și prăvălia de galanterii, și acsizele și jugăritu...

-- Să te duci numai decât la el, și să-i spui să vie la mine, astăzi, nepărat, — m'ai nțeleș ?

— Prea bine.

— Să-i vorbești la o parte, mă.

— Da lasă, boerule...

— Haide, pleacă.

Bănică eși. În urma lui, Tănase prinse a gândi din nou la Mihai Bucuria de a împărtăși Tincuței, el cel dintâiu, întâmplări extraordinare, pe care le istorisia în felul lui, cu «mă'nțelegi ? aud ?», de astă dată era fără margini : avea în sfârșit cu ce s'o umileaseă și despre partea lui «neni-su

Mateiu». Sări de pe scaun și se duse la nevastă-sa.

Tincuța se îmbrăca, cu nșă încuiată. El dete busna să intre, dar, găsind ușa în hisă, se opri. Ori de câte ori se lovia de câte un fapt, foarte firesc pentru lumea cealaltă, dar cu care el nu era deprins, devenia bănuitor. Ce putea să facă Tincuța, cu ușa încuiată? Să lăcătuească ușa numai ca să se îmbrace, nu prea i părea lucru curat; el se îmbrăca par'că ar fi fost în mijlocul câmpului, cu toate odăile vraiste, punându-și pantalonii în anti-cameră, surtucul în salon, după cum i se potrivea:

Bătu la nșă tare. Tincuța se pieptăna.

— Cine-i întrebă ea, supărată de modul cum bătea.

— Eu sânt: nu te supăra, Domnițo.

Dânsa, fără a mai răspunde, se duse să-i deschidă.

El intră încet, deschizând ușa mare, solemn și prost ca un car gol.

— Vă faceți *frezurile*?

— Nu mai vorbi prestii. Ce vrei?

Când erau în patru ochi, Tincuța i le tăia scurt. El, văzând că nu i se prinde ironia și nefiind nimeni de față să-i asculte spiritul, se domoli.

Ia ascultă, nevastă: nu știi una, lată de tot..

— Ce este?

— E lată...

Dânsa nu mai zise nimic, cunoscându-i firea sucită, ci-l lăsă să spue de bun placul lui.

— A fost Nichitachi pe la mine... și mi a spus una, de n'o s'o crezi...

Dânsa tăcea.

— Asculți ori ba?

— De cu noapte a luat-o.

El se trânti pe un scaun, supărat:

— Tai cheful omului, când îi e lumea mai dragă...

Și ce ți-a spus Nichitachi?

— Inchipuește-ți, dragă, că Mihai e plin de datorii...

La numele lui Mihai, Tincuța se uită prin oglindă la bărbatu-său. Fără voia ei, simți că i se bate inima, ca unuia ce așteaptă o nenorocire și vede venind împărtitorul cu depeșa.—Căută să se stăpânească și se întoarse spre el cu mirare:

— Mihaiu!...

— Da, Mihaiu al dumitale.

Ea încercă să zâmbească, dând din cap.

— Al meu!...

— Da, Mihaiu. E plin de datorii: a luat bani de la toți jidanii din București, pe ipotecă, pe amanet, cu gir, fără gir, cum a putut. Acum umblă pe la ovreiașii de la

noi: Isidor zaraful are o poliță a lui, iscălită în alb. Caută 15 mii de lei și e gata să se oblige pentru 40, ca să-și ție Madama de la Paris

Tineuța, ascultându-l, se făcuse albă ca hârtia. Din nenorocire se isprăvisse de pieptănat. Luă cutia cu pudră și se albi și mai tare.

— Zor, zor, dăi cu făină pe obraz!..

Ea se întoarse spre el, binișor, scoase batista și se șterse pe ochi.

— Ce vrea să zică «o poliță iscălită în alb?».

— O poliță iscălită în alb. Nu știi atâta lucru?

— Nu.

— O poliță, știi ce 'nsemnează?

— Da, cam vag.

— Maăă! proastă femeie am. Dacă s'ar întâmpla să mor eu, dragă, pe tine te mănâncă toți din toate părțile. Vin o 'ncoace.

Și, fericit că i putea arăta superioritatea lui în ceva o luă de mână și o trecu prin mai multe camere până în biuro, unde deschise casa de fier, scoase un portofoliu lung și îngust, cu o mulțime de despărțituri, și-i întinse pe masă mai multe foi de polițe, unele iscălite și umplute, altele neiscălite.

— Asta se chiamă o poliță. Cel ce ia

bani cu împrumut se obligă prin foaia asta a-i plăti la cutare dată, și scrie aici suma primită și aici data sau scadența, iar de desubt iscălește, precum vezi în astelalte.

Tincuța descoperi, spre marea ei mirare, că mai toată lumea din oraș datoria bani lui bărbatu-său. El urmă :

— O poliță iscălită în alb vrea să zică o foaie de astea, în care un găgăuță ca d-l Mihaiu își iscălește numele fără să pue suma ce a primit. Cine iscălește asemenea polițe, mai bine să-și lege o piatră de gât și să se dea pe gârlă. Ai priceput ?

— Da.

El închise la loc casa de fier și trecură din nou la Tincuța. Tănase se așeză pe scaun, gândindu-se. Ea îl observa cu coada ochiului.

— Nu știu ce dracu să fac, zise el, nehotărât.

— Cu ce ?

— Cu polița fleacului ăsta de Mihaiu.

Ea se întoarse repede către dânsul :

— Cu ce ?!

— Cu polița lui Mihaiu.

— E în mâinile tale ?

— Ba nu, da n'am decât să zic jidanului să mi-o aducă. Tot stau și mă gândesc ce să fac : s'o iau, îmi e că se supără soră-sa când o afla ; s'o las, intră pe mâna vre-

unni cămătar, care îi dă 15 mii de lei și pune în poliță 40. Da tot mai bine s'o iau: îl scap de camătă... și l am la mână.

Tincuța în vreme cât el vorbea, se uita la dânsul cu ochii pe jumătate închiși, cu gura pornită pe un surâs amar și batjocoritor, cu o înfinită expresie de dispreț, gata să-i zică un cuvânt teribil. El nu vedea nimic,

— Tu ce zici?

Ea se stăpâni cât ce putu.

— Eu zic să n'o iai.

— Vezi bine: dumitale nu-ți convine să știi că am la mână pe unul de-ai lui «ne-ni-tu Matei».

— De ce vorbești așa, Tanase?... Tu singur zici că n'ai vrea să superi pe Sașa...

— Am zis așa, ca să fie vorbă...

— Foarte rău, dacă ai zis numai așa.

— Par'că am uscat rufele pe o frânghie cu dumneaei!...

— Ce urât vorbești!...

— Se poate: așa știu eu să vorbesc, și 'mi merge bine. D-voastră, care vorbiți frumos, vă mâncați averile ca păcătoșii.

— Te rog Tânase: gândește-te că șade rușine să afle lumea că faci camătă.

— Da ce se potrivește!... Obrazul cel subțire al cucoanei se roșește... Ia mai dai cu faină, că'ți trece...

Ea, în adevăr, se făcuse reșie și se uita la dânsul cu ochii aprinși.

— Ia ascultă, Tânase, nu mai vorbi așa, că mă faci să te urăsc.... Gândește-te ce lucru desgustător e pentru mine, să aflu Sașa că noi am dat bani fratelui ei, bani cu cămătă!

— Am înțeles.. zise el, vrând să se scoale și să iasă.

Tincuța sări la ușe și o încuiă. Râdea și fremura.

— Nu te las, până nu mi vei făgădui...

El se scutură o dată, o asvârli cât colo de la ușă.

— Ia fugi femeie și nu te amesteca unde nu ți fierbe oala!...

Apoi eși repede și trânti ușa cu șgomot. Ea se lovi de scaun și rămase alături, grămadă.

— Mizerabil!... Mi-ze-ra-bil!... strigă ea, scrâșnind din dinți și plângând.

Rămase acolo câteva minute, ținându-și degetul la care se lovise, cu mâna cealaltă. După aceea se sculă, luă o batistă de pe masă și și șterse ochii. Apoi rămase în mijlocul odăii, gândinduse. Ce eră de făcut? Numele bancherului evreu îi răsări în minte: Isidor! I se părea un nume groaznic, de jidan cu mâinile lungi și hrăpitoare. Il vedea în fața lui bărbatu-său, târguind

polița lui Mihaiu. Și ea știa toate astea, și nu era în stare să facă nimic. Nimic! Se putea să nu facă nimic?... Ce să facă?

Ii veni în minte să scrie Șasei. Și numai de cât se îndreptă spre salonașul ei, să caute hârtie și cerneală. Inșă, după câțiva pași, se opri, gândindu-se la scandalul ce ar fi produs scrisoarea ei. Cum ar fi judecat-o Mihaiu? Se întoarse înapoi și se văzu în oglindă, cu ochii roșii, cu pudra mototolită pe obraz : era urâtă. Urâtă!.... Îmbătrânia înaintea de vreme, își rodea sufletul alături de mizerabilul ce o chinuia făr' de milă, pe dânsa și pe tată-său. Ii veni să plângă din nou, și șezu pe acelaș scaun pe care o aruncase cu un minut mai înaintea, ducându-și batista la ochi, fără nici o putere...

După câțva timp se sculă. Iși aduse aminte că era urâtă cu pudra pe obraz, pe care nu o pusese de cât să-și ascunză paliditatea, și se spălă, își muie chipul în apă și se răcori. După aceea deschise o ferastră, ce da pe grădina tristă, și se uită pe gânduri în fundul zării : nimic.

Cu toate astea, aerul rece păru a'i da oare care energie. O idee îndrăzneată îi trecu prin minte : să se ducă în persoană la jidan, înaintea ca acesta să dea polița lui Tănase. Dar cine era Isidor zaraful ? unde

ședează? Nu se gândea la nimic Zise să-i puie caii, se îmbracă repede și peste un sfert de ceas era în trăsură. — Spuse vizitiului s'o ducă la magazinul obicinuit, „să cumpere niște ciorapi pentru boerul cel bătrân“: simțea astfel nevoie să explice pentru ce se ducea în târg.

În poartă se întâlnește cu Bănică, care aducea pe Haim evreul, ca un jandarm. Mulțumi pentru închinăciunea lor, fără a-i vedea. Însă, după un moment, barba evreului îi răsări în minte fără nici o cauză. Începu să bănuiască: dar dacă o fi Isidor zaraful? Și cu cât se gândea, cu atâta se întărea mai mult în ideea că era el. Ba chiar i se păru că mâna cu care Haim își scosese pălăria era lungă și hrăpitoare ca mâna închipuită a bancherului. Se mișcă să oprească pe vizitiu, dar se simți jenată ca și cum acesta ar fi înțeles ce se petrecea într'ânsa. Totuși, îl opri:

— Intoarce, am uitat ceva.

Alături de biourul lui Scatiu era o cameră goală, plină cu dulapuri. Tincuța își lăsă pălăria ce avea în cap și, sub cuvânt de a 'și scoate căciulița de iarnă dintr'o cutie, intră singură în odaia de garderobă.

În dreptul ușii ce da în biouru, sta un dulap. Ea își lipi urechia de ușori și ascultă.

Haim de-abia intrase. Vorbeau de lucruri

fără interes, de comerț, de daraveri, pe care Tincuța le pricepea numai pe jumătate. În cele din urmă auzi pe Tănase zicând evreului:

— Te-am chemat, domnule Haim, ca să te întreb dacă ții mult la antrepriza spitalului... fiindcă au venit mai multe persoane să mă roage să stărui la București pentru publicarea unei noi licitații.

— Mai multe persoane!.. Ha?...

— Da, mai multe persoane.

Jidanul bolborosia o limbă ca vai de ea, cu «iu! vei! persoane!»: Scatiu urma, indiferent:

— Țineam să știu dacă ai vre-un interes...

— Iu am interes, mă rog, cum să n'am!...

— Ce sumă se cheltuiește cu clădirea.

— O sută zece mii, mă rog.

— Și dumneata ce ofertă ai făcut?

— Iu?...

— Da; cât ai lăsat sub deviz?

— Iu ai lăsat 3 la sută sub *duviz*.

— Trei la sută! Minunată afacere!..

Nu mai erau alți concurenți?

— Mai erau, mă rog, da iu am mulțumit pe dumnealor cu *dispiqhib'ala*.

— Așa?... Apoi uite că vin alții și cer să nu se aprobe oferta dumitale.

— Oferta!..

— Da, oferta.

Evreul părea a se gândi, fiindcă Tincuța nu-l mai auzea. Apoi iar o luă.

— Și iu'vii să rog pe dumneavoastră să faceți atâta bunătate să stăruiți să se aprobe.

— O să mi vie cam greu: trebuie alergătură, pierdere de vreme...

— Eu înțeleg, mă rog: unu la sută pentru cine aduce contractu iscălit.. și încă unu pentru cine stăruiește să se primească zidirea când este gata.

— Ia ascultă, domnule Haim, dai două mii de lei să ți aduc contractul la mână?...

— Zău, domnu Sotirescu, este mult... Așa să n'am parte eu de *cuptii* a meu, dacă nu este prea mult...

Și'astfel îi ascultă câteva minute încă, ciorovăindu-se ca țigani, unul mai dând o sută, altul mai lăsând una, până ce căzură la învoială.

Dezgustată de bărbatu său și mai mult, de era cu puțință, dar fericită că evreul acesta se chiamă Haim iar nu Isidor, Tincuța eși din nou în trăsură.

În magazinul în care intră să cumpere ciorapi lui Conu Dinu se ținu bine, vorbi liniștit și, la eșire, întrebă foarte firesc de adresa lui Isidor. Se mira ea însăși de atâta îndrăzneală. Băeții din prăvălie săriră s'o însoțească până la bancher, fiindcă

era la doi pași. Ea mulțumi și se duse singură.

Comptuarul d-lui Isidor era instalat într'o boltă veche, despărțit cu zăbrele de lemn în trei părți: într'una, un jidânaș pistruiu, cu părul roșcat, cu urechile blegi, tmurdar, aduna la coloane de citre; în cr'alta un bătrân cu barba albă, cu un râmpeiu de țigară de foi, care-i ardeamustățile, număra niște gologani și-i punez în fișicuri; în a treia despărțitură nu era nimeni. Pe jos noroiu ca în stradă; în aer. miros rău.

Tincuța întrebă de d. d. Isidor. Jidanul cel mititel chemă pe cel bătrân.

— Ce poftiți, mă rog.

— Aș vrea să vorbesc cu d. Isidor bancherul: eu sunt doamna Sotirescu.

Evreul se dete numai decât la o parte, deschizându-i portița de lemn, și o rugă să intre într'o cameră din fund:

— Poftiți, mă rog, aista este fiul meu; eu sunt părintele lui.

Tincuța se găsi în fața unui om tânăr, care, ca și ceilalți făcea la socoteli. El o rugă să șadă, și eși să vorbească cu tatăl său. După câteva minute se întoarse, foarte respectuos. Nu semăna de loc cu cel închipuit, nu avea mâinile lungi, nici aerul

hrăpitor, ci părea serios, era miop și stângaci.

— Cu ce vă pot servi, mă rog ?

Tincuța se simția cu sufletul la gură, ca la pension, când vrea profesorul dela Stat să pună întrebări. Zâmbia și se uita la bancher fără să-l vadă.

— Aș vrea să vă fac o rugămintă.. Eu sunt doamna Sotirescu, rudă cu d. Comăneșteanu,..

— Da..

— Aveți o poliță a sa neiscălită...

— Neiscălită ?...

— Nu. Vream să zic iscălită în alb...

Greșala aceasta o făcu să se roșească și mai tare.

— Mă întrebați un lucru, la care meseria noastră ne împiedecă de a răspunde. Cu toate astea, fiindcă sunteți rudă cu d-l Comăneșteanu, socot că pot să vă spun că așa este : avem o poliță a d-sale, iscălită în alb, și suntem autorizați de corespondentul nostru din București s'o negociem pentru 15 mii de lei. Noi n am voit s'o luăm pe socoteala noastră, fiindcă nu avansăm bani decât numai la comercianți și pe termen scurt.

El păru a se gândi. Apoi adoase :

— Mă mir însă că d-l Comăneșteanu caută bani în orașul nostru, mic și fără

capitaluri, când ar putea să găsească așa de ușor în București.

Tăcu și păru a se gândi din nou. Tinuța, încetul cu încetul, se liniștea. El iar urmă :

— Afară numai dacă n'o fi vrut să nu-l afle familia ..

— Da, dar iată că noi tot am aflat.

Bancherul înălță din umeri, ca și cum ar fi avut nevoie să se desvinovățească :

— Ce să fac !... Eu bani n'am : trebuia să-i caut la cineva. Aici în oraș, afară de boerul d-voastre și alți doi-trei, toți sunt datori...

— Da ?

— Da. Averi sunt, dar lumea s'a învățat rău : un an face bucate bune, le vinde și le mănâncă ; la anul nu face nimic sau grâul n'are căutare și intră în datorii... Sunt puțini boeri la noi cuminți, cum este al d-voastră... Așa că eu, neputând să merg la d lui după bani, am mers la d l Nichitachi.

— Și la altcineva n'ați mai fost?...

— La nimeni, pe cinste.

— Atunci vă rog să trimeteți polița înapoi... Se poate ?

Dânsul se gândea, uitându se în pământ :

— Se poate.. dar pierdem comisionul.

— Eu nu înțeleg mult din asemenea a-

faceri, zise Tincuța însuflețită, dar vă rog, dacă se poate să restituiți polița, restituiți-o, și mă veți îndatora foarte mult... la orice nevoie, voi fi gata să vă servesc pe lângă bărbatu-meu...

Evreul cel tânăr eși să se înțeleagă cu cel bătrân, și Tincuța îi auzi în cealaltă odaie. După câteva minute intrară amândoi. Bătrânul, cu un aer mai de cămătar și mai umilit, se înduioșă în fața Tincuței și-i făgădui să trimită polița înapoi, dar o rugă numai decât să stărue pe lângă bărbatu-său ca să facă totul să nu se aprobe licitația spitalului. Intră în detalieri de prețuri, invocă, interesul orașului, pledă ca un avocat, acuzând pe Haim că era un «jidan impiabil». Tincuța se uita la el, gândindu-se în ce straniu mod se încurcă itele intereselor, cum intră cineva din bun senin în intrigi, cum începe să mință și să se prefacă, fără nici un gând. Ii rugă s'o ierte (aducându-și aminte de cele ce auzise din colțul dulapului), că de astă singură dată nu putea să le fie de nici un folos, de oarece apucase și făgăduise altora... și astfel avu aerul în fața lor că se amestecă în treburile bărbatului său, ea, care nici odată nu se gândise la astfel de lucruri.

Bătrânul se uită lung la celălalt, și după aceea făgădui Tincuței că înapoiază po-

lița. Ea surprinse cu mirare o expresie de nespusă tinerețe în ochii evreului bătrân când privia spre fiu-său.

— Aista nu-i *cuptil* de jidan, zise el, bătându-l pe umăr. Dacă nu ar semăna la mine, ași zice că nu este al meu... Dar are inima de la mamă-sa, dumnezeu s'o ierte.

Și bătrânul luă, cu mâinile lui, galbene de țigară, mâna Tincuței, și-i istorisi până la ușă cât era de bună răposata «soție a neu»; cum trimisese pe tânăr să facă școala de comerț din București, ca să devie bun «rumun», și așa mai departe.

* Tincuța eși, mișcată de vorbele evreului și se urcă în trăsură, ușoară, fericită, deplin încredințată că scăpase pe Mihaiu de la mare pericol.

V

Tincuța iubia pe Mihaiu de mult. După ce el plecase în străinătate, ea îi scrisese la început, cum se învoiseră la cea din urmă primblare în luntre, fără teamă și fără înconjur. Dar după prima venire a lui Mihai în vacanțe, cei doi copii ce se despărțiseră jumătate plângând jumătate râzând, se regăsiră schimbați. Fie-care se miră de prefacerea ce luase celă l-alt: lui începuse să-i crească mustățile, să i se

accentueze liniile să i se îngroașe vocea; ei i se micșorase talia, i se umpluse pieptul, își schimbase pieptănătura. Tincuța găsea că Mihai își păstrase prea mult din grația de adolescent crescut între femei, ce o avea la plecare; el de asemenea că Tincuța devenise de o sensibilitate supărătoare, era distrată, plină de amor propriu.

În adevăr, fata trecuse prin criza prin care trec toate semenele sale, când, între 16 și 20 de ani, încep a fi luate în băgare de seamă, mai cu seamă dacă sânt frumoase și au zestre. I se împliniau toate dorințele, i se deschideau ușile, i se arăta lumea pe latura petrecerilor. Fusesse la București cu Sașa, mersese la teatru, la două-trei baluri; plăcuse tinerilor; jucase până noaptea târziu, îmbătată de farmecul lumii elegante, de farmecul valsurilor; gustase, în fine, din amăgitoare fericire a tuturilor fetelor tinere, și adusesse în liniștea ei de acasă umbra nehotărâtă a unei vieți nouă.

Iar acasă întâlnea aceleași chipuri: pe subprefect, doi-trei prieteni bătrâni, pe Tănase Sotirescu, poreclit Scatiu, și atâta tot. Astfel că, negăsind în nici unul asemănare cu ceea ce începuse să viseze, își făuria o lume primejdioasă de iluzii; citea cu neșaiu romane fantastice, din care săria pa-

gini întregi de descrieri, fiindcă numai amorul o interesa. O închipuire de sine nesănătoasă lua locul naivității de până aci, ceea ce făcea să găsească pe ai săi și casa lor plicticoasă. Era viața, care și cerea drepturile sale Coana Sofița, la fiecare nemulțire a fetei, revenea cu aceeași vorbă :

— Mărită-te. Du-te la casa ta, și fă cum îți place.

Ea ținea mai mult ca or când să dea pe fică-sa lui Scatiu. Vechea ei teamă de moarte o îndemna să închidă ochii asupra cusururilor ginerului : „e cam așa, cam bătrâor ; da e om de ispravă, harnic, bogat — ce mai vrei ?“ Conu Dinu înălța din umeri, dar mărturisirea ce i-o făcuse nevastă-sa, că-i era frică de moarte, că nu se simțea bine, îl impresionase. Scatiu scos mereu înaintea de Coana Sofița, azi cu daruri, mâine cu o nouă cumpărătură de moșie, începuse să fie tolerat.

În sufletul fetei, dorința de a trăi de sine, de a fi stăpână în casa sa, de a vedea și primi lume, se amesteca în mod nehotărât cu chipuri noi din București, cu chipul lui Scatiu, cu viață la oraș. Cal tășile solide ale firii sale păreau deocamdată că sunt puse de o parte, și numai frivolitatea vârstei plutea la suprafață. Imagina lui Mihai îi turbura câteolaltă planurile, însă

era imagina unui copil, pe când ea era acum fată de măritat.

Când auzi că băiatul se întoarce din străinătate, avu câteva bătăi de inimă și mai cu seamă o nespūsă curiozitate de a vedea cum era acum Mihaiu. Iar când îl văzu, devenit aproape om, cu vocea puternică, cu mustața înfiripată de a binele, și totuși zicând Sașei ca mai 'nainte «maman», cu grație și măsură în toate, dânsa se simți oare-cum umilită. El de asemeni o găsi schimbată, cam pretențioasă, gata să se supere la fiecare glumă și numai după ce Sașea îi spuse despre planurile de măritiș ce se făcea pe socoteala Tincuței, înțelese, în parte, noua ei fire și tăcu.

Astfel, iarna, după întâia venire a lui Mihaiu, fata se mărită după Scatiu.

Dela cea d'întâi zi până în momentul când o întâlnim eșind dela zaraf, viața Tincuței fu o luptă neînteruptă cu necazurile.

La un an după căsătorie i se născu fata, la doi ani muri mamă-sa, mai pe urmă Conu Dinu căzu la pat,—iar în tot lungul vremii aceștea, lupta zilnică cu mojițiile lui bărbatu său și cu răutatea soacrei-sci. Negreșit, toate iluziile lunatece din naintea căsătoriei se împrăștiară ca norii la vânt. Le luă locul, o viață de provincie, placidă.

monotonă, cu scene desgustătoare de ale Coanei Profire, cu satisfacții de amor-proprriu rău alese, precum rochii bogate ca să n'o mai întrecă alta, chefur și chiolhanuri când venia vremea alegerilor, iar restul timpului economii supărătoare. Fală în toate, casă mare, două pianuri, reviste străine, seră cu flori, etc., dar interdicție pe toată linia de a se folosi cineva de ele. Mai cu seamă a cânta la p'ano și a ceti, sau a învăța limbi străine și a le vorbi, era pentru Scatiu lucruri nesuferite.

Astfel, dela început chiar, calitățile statornice ale Tincuței, care fuseseră întunecate un moment de nebunia trecătoare a vârstei, îi fură de mare folos, ca să poată răbda viața mai departe.

După alți doi ani, revăzu pe Mihaiu, jenată, tremurătoare, vorbind puțin, de teamă să nu i pară provincială. El era sufletește acelaș. Sora-sa îi spuse de traiul Tincuței, și el căuta s'o mângâie, tâhniț, limpede la minte, fără nici o amintire de altă dată, dând lui Scatiu o importanță serioasă. Tre cură astfel la țară două luni, cari părură Tincuței fermecătoare. Mihaiu plecă din nou, pentru a-și termina învățăturile.

După a doua lui plecare, Tincuța rămase singură, atât de singură și de nefericită cum nu se simțise nici odată. Viața ei cu

bărbatu-său îi părea o monstruoziitate. Il privia dusă pe gânduri, încremenită, cum ai privi o prăpastie adâncă în care a căzut cineva. Din norocire, Scatiu se alese deputat și se duse la București, de unde nu venia decât la o săptămână ori două. În lipsa lui, dânsa trecea nopțile albe, citind tot ce-i cădea în mână, rămânând ceasuri întregi cu cartea căzută pe pat și cu ochii țintă pe un punct din aer. Cel mai mic lucru o făcea să plângă. Când adormea, somnul îi era plin de visuri. Visa totdeauna pe Mihaiu, în fel de fel de împrejurări, că sbura, că murea, că se plimba cu dânsa la Paris, cum vorbiseră în luntre, că-l rănea cineva,—și se deștepta tremurând, înțorată toată ca de friguri. După ce se liniștea, întorcea perna pe partea cealaltă, își ridica părul moale de pe frunte și se gândea la dânsul. Il iubia? Acesta era amorul? Ea nu știea, Simția numai că ochii ei îl caută prin întuneric, prin lumină, aproape sau departe, peste tot, și că o neîfrânată dorință de a-l strânge la piept ca pe un copil, de a-l încălzi, de a-i face bine, ca o rândunică unui puiu, îi frământa toată firea. Șașa, care îl fusese totdeauna simpatică, îi era acum dragă. Se uita la dânsa lung, fiindcă în privirea ei a lăncă găsia aduceri aminte de dânsul; o oprea câte-odată din răs și-i

zicea încet: «ia mai răzi, e așa de frumos!»... ceeace făcea pe Sașa să răză și mai tare.

Dar Sașa se ducea la Băcurești, iar ea trebuia să vină acasă. Petrecu o iarnă pustie, fără o mângâiere dela nimeni. Tânase începea să dea în pârția poliției, și o înnebunia cu gogomăniile prinse ici și colo prin coridoarele camerei. Soacră-sa o revolta prin simpla ei ființă, buhavă și trivială. Nimeni n'o înțelegea.

Și era un noroc că n'o înțelegea nimeni, fiindcă numai decât ar fi ghicit secretul ce cu atâta dragoste ascundea în suflet.

După câteva luni dela a doua plecare a lui Mihaiu, se deprinse cu această nouă formă de traiu. Nu mai dormea și slăbia, dar era mulțumită: viața ei avea un țel, inima ei bătea fiindcă bătea inima lui.

Când în toamna anului viitor se întoarse Mihaiu definitiv, ea îl așteptă la țară, cu toți ceilalți, liniștită, dusă pe gânduri în zarea în care călătoriau șocorii. Numai Mateiu părea a bănuși ceva, dar cu firea lui bună nu îndrăznea să ridice capătul vălului ce acoperea toate. Odată, pe când ședea amândoi în cerdacul dela Comănești, Tincuța dusă cu ochii în gânduri,—Mateiu se uită lung la dânsa, îi mișcă binișor o viță de păr de pe tâmple și atingându-i fruntea cu degetul îi zise:

— Ce se petrece aici ?

Ea îl privi zâmbind :

— Cine știe !...

În sfârșit Mihaiu sosi.

Erau din nou cu toții la gară, ca la întoarcerea din străinătate a lui Mateiu. Dar, de sigur, nici atunci și nici acum nu palpitate o inimă mai nerăbdătoare în pieptul cuiva, cum palpita inima Tincuței. Când îl văzu coborându-se din vagon, se strânse de brațul Victoriei cu putere, iar când fata se repezi să îmbrățișeze pe frate său, ea se retrase cu un pas înapoi. Intinse mâna lui Mihaiu zâmbind, dar cu ochii înnotând în lacrimi, pe care însă într'o clipă bucuria și căldura lăuntrică le absorbi.

Petrecură toamna văzându-se aproape în toate zilele. Tincuța era fericită ; îl știa aproape de dânsa și nu dorea mai mult. Nimeni nu ghicea starea sufletului ei. Sașa cunoștea nevoile Tincuței, în viața cu Scatiu, și-i respecta tăcerea. O vedea de cât-va timp mai slabă, dar i se părea și mai senină.—Se deprinde omul cu toate în lume când are voință și demnitate, gândea Sașa

O singură dată se simți Tincuța în primăjdie. Venise spre seară la Comănești și nu găsisese pe nimeni : Sașa și fetele ei erau la plimbare pe jos. Ea sta în cerdac, singură. Iși scosese pălăria și se uita în

apusul soarelui, când văzu pe Mihai intrând pe poartă, călare. El veni drept la dânsa, mirat de tăcerea ei, și o rugă să se ducă împreună după fete. Ea nu prea vrea. Găsia că era cam târziu. Se uita la el, zâmbind. Mihai îi luă pălăria după masă și i-o puse în cap, cu grije și temere să nu-i strice pieptănătura. Ea se sculă încet, coborâ scările și porni alături de el, tăcută. Dânsul vorbea repede, istorisea glume, căuta s'o înveselească și să îndepărteze jena ce o stăpânea. Turică le sări în drum să le spună încotro apucase fetele. Vre-o câteva radicale de ale lui fură bine venite. Mihai făcu haz :

— Toate se schimbă în lumea asta, numai Turică nu.

După aceea tăcu și el, mergând domol lângă Tincuța. Se păru că vremea din urmă îl prinde și pe dânsul, cu melancolia celor ce au fost și nu mai sunt. Dar își reveni în sine numai de cât. Se întoarse către dânsa râzând :

— Ce teribili suntem !... Ia să grăbim pasul...

Și luă mâna Tincuței, o trecu sub brațul lui și începu să meargă mai repede.

— Minunată vreme ! Dacă ar ține așa mai mult, să nu fim siliți să plecăm curând la București !

Ea tăcea. Eșiseră din sat și se îndreptau spre heleșteu. Mihai se opri deodată.

— Dumneata nu zici nici o vorbă. Poate că nu voiai să vii la plimblare... Să ne întoarcem.

— Să ne întoarcem, zise ea, ridicând ochii spre el. Aș fi dorit să mergem spre malurile heleșteului, însă cred că e târziu.

Și, însușețindu-se, îl sili să se întoarcă, dar se rezemă cu încredere de el. Soarele apusese de tot. Amurgul puneă un fond de argint liniilor satului, ce se tăiau cu putere în fața clarului-obscur.

— Cum trec toate,—nu-i așa?... zise ea tremurând. Mă gândesc la drumul dumitale pe lac.., de acum cinci ani.

El îi luă mâna și se plecă binișor spre dânsa, căutând parcă să nu-i deștepte amintiri triste. Ea îi făgăduise, în primblarea de care vorbea, să nu se mărite.

— Și eu m'am gândit adesea ori, zise Mihai, și mă gândesc încă... Ce a fost frumos în viața noastră trebuie să ne rămână în suflet. Mai mult nu putem cere dela firea omenească, ale cărei meniri sunt așa de nesupuse nouă.

Tincuța simți un val de căldură că i se urcă dela inimă spre tâmplă. Iși rezemă capul de umărul lui și se opri.

— Te rog... nu pot să mai umblu... La-

să-mă pe prispa unui țăran și dute de-mi adu trăsura.

El voi să trimeată pe cineva în locul lui și el să stea lângă dânsa, însă ea nu primi. Îi strângea amândouă mâinile în mâinile ei zicându-i mereu :

— Du-te !. Te rog !. Te rog să te duci, să nu ascuți mâinilor mele !.

Și el se duse, îi aduse trăsura, o așeză binișor într'un colț și se despărți de dânsa.

Astfel trecu acest val primejdios. Și trecură încă doi ani.

Dar fiecare an șăpa o dungă mai adâncă în inima ei. Vara, când putea trăi aproape de dânsul, înviora. Restul timpului se necăjia cu bărbatu-său, pirotia de frig în pustiu luxos de acasă, fără nici o speranță.

VI

Veneau sărbătorile Crăciunului, și cu ele se apropia sosirea ministrului și prin urmare a lui Mihai. Tincuța alerga de colo până colo, ca toate să fie la locul lor, îngrijite și curate. Prefăcu o parte din casă, găti odăile mosafirilor, puse cu mâna ei câteva lucruri neînsemnate în camera lui Mihai, între care un portret al mamei lui, și așteptă.

Când se gândea la ce făcuse, ducându-se

la evreul cu polița, se rușina singură. Dar pe de altă parte era încântată : scăpase pe Mihai din ghiarele lui bărbatu-său. Scatiu așteptase pe Isidor a doua zi, însă în locul lui venise Nichitachi să-i spue că «au pierdut locmaua» de oarece *junele* găsisse bani la București.

Tănase nu mai pomeni nimic Tincuței. Inșă din vorba lui cu nevastă-sa, rămăsese în mintea ei expresia brutală «să și ție Madama dela Paris». Va să zică Mihai avea o amantă Era oare cu puțință? Era cu puțință ca el, omul cel mai delicat, cel mai fin, în jurul căruia mintea ei vedea numai senin, să se asemene cu Nichitachi sau cu bărbatu-său, cari la București făceau tot felul de necuviințe? Se tot gândea mereu. O durea capul gândindu-se. Ar fi voit să întrebe pe Tănase, însă se temea să nu deștepte bănueli.

Intr'o dimineață, împărțitorul aduse o scrisoare, care amără inima Tincuței.

După ce ea cșise dela Isidor zaraful, tânărul bancher se ținuse de cuvânt și înapoiase numai decât polița, însoțindu'o cu explicații confidențiale către corespondentul lui din București, în care îi povestea cum venise d-na Șotirescu, ce-i zisese și pentru ce o ascultase. Corespondentul a-

rătase lui Mihai cele coprinse în răspunsul zarafului din provincie.

De-o cam dată Mihai rămase foarte mâhnit: era încredințat că lucrul pornea dela Sașa. Negreșit, el se ascunsese de dânsa, și ea, la rândul ei, se ascundea de el. Utunci firea lui dreaptă îl duse în fața sorăsi, căreia îi spuse pentru ce îi trebuiau banii, lăsându-i să înțeleagă, cu glume și vorbe bune, că își da bine seama de ce făcea, și că deși polița era în alb, instrucțiunile bancherului erau limpezi, dobânda fixată și celelalte. Sașa râse de dânsul, îl încredință că nu pricepea o iotă din toată încurcătura asta și îl ajută să ia banii dela Bancă.

Mihai nu mai înțelegea nimic nici el. Atunci scrise Tincuței o scrisoare jumătate glumeată, jumătate ironică, care ar fi trecut cum ar fi trecut dacă n'ar fi cuprins sfârșitul, în care zicea, că pentru cauze neprevăzute, e silit să nu mai însoțească pe Ministru.

Tincuța, care era deprinsă de mult cu toate, cu asta nu se putu deprinde. Răspunse lui Mihai cu violență, spunându-i adevărul, scurt, și rugându l să nu mai a daoge la cupa de amărăciuni cea din urmă picătură.—In aceeași zi se bolnăvi.

El, primindu-i răspunsul, rămase încremenit, Cât rău îi făcuse fără voce!, Ce

prăpastie era în sufletul ei!... Ii era necaz și rușine de cele întâmplate, mai ales de ironia din scrisoare. Umblă câteva zile fără căpătâiu, trist, căutând să uite.

În vremea asta, Scatiu se da de ceasul morții. Se întrunia în toate zilele cu deputații și senatorii din majoritate, la el acasă, unde venea și prefectul, câte odată și unul sau doi sub-prefecți mai isteți, spre a pune la cale primirea Ministrului. Primarul orașului umbla din prăvălie în prăvălie, ca pe vremea alegerilor, rugând lumea să iasă la gară cu mic cu mare. Negustorii erau invitați să curețe stradele, fiecare până la jumătate, ca apoi «serviciul muncipalității» să ridice noroiul. Unii zâmbiau la auzul acestei pompoase calificări, de oarece «serviciul» în chestiune se compunea din două cărucioare desfundate, care mai mult murdăreau decât curățau ulițele. Se luară măsuri să se umple cu petriș toate gropile și hârtoapele din drumul Ministrului; se hotărâ trăsura care va avea să-l aducă dela gară, și neapărat se alese «carâta d lui Sotirescu», o cloșcărie de când lumea, cumpărată la mezat și dată acum, în vederea evenimentului, pe mâinile lui Ferez caretașul; se ordonă sub-prefecților să aducă de prin prejur țărani chiaburi, și altele.—Mare neîn-

ţelegere asupra persoanei care trebuia să urce în trăsură cu Ministru : prefectul or primarul ? Unii ziceau prefectul, alţii primarul.

— Mă rog, pardon, ia să ne înţelegem, zicea d-l Alexandriu, partizanul prefectului : cine reprezintă pe onoratul guvern ?

— Ia slăbeşte-mă, nene, cu onoratul guvern ? d-l Ministru vine aici în casa noastră ; or mandatarul nostru este d-l *primare*.

— Ba pardon, să mă ertaţi : d-l Ministru vine el oare în oraş sau în judeţ ?.. Aud ? Vine în judeţ. Atunci cine reprezintă interesele judeţului faţă cu onoratul guvern ?

— Consiliul judeţian, zise unul : să se urce în trăsură cu toţi consilierii.

Un răs general însoţi propunerea. Alecsandriu se înfuriă :—Ia mă rog, să nu facem comicării. Eu nu sunt de eri de alaltăieri scos la lume ca dumnealui ; că am văzut când a primit Napoleon al 3-a pe împăratul Rusiei, şi pe Vodă când a venit acum 8 ani, şi când a primit pe Marele Duce Nicolae, şi când a strigat Gambetta «vive la Turquie Monsieur!»

— Floquet, Floquet, coane Tudosie : a strigat *vive la Pologne*, nu *vive la Turquie*, zise prefectul.

— Floquet, Gambetta, tot un drac.

Scatiu râdea mai tare decât toţi ceilalţi

de *bofonatele* bătrânului Alexandriu, aşteptând, roşu şi enervat, să vadă lui ce rol îi dau.

În sfârşit hotărârea să-l însoţească prefectul, până la *palatul* prefecturii, iar primarul să-i ţie un *speech* la gară; când o fi să meargă acasă, să-l însoţească Scatiu, Acesta se apără cu gura jumătate, încurcând fraze fără rost: «că mi s'a bolnăvit nevasta tocmai acu, mă 'nţelegi dumneata, când îmi ard călcăile de treabă, cu afurisa asta de *enfluenţă*».

În adevăr, de când se bolnăvisese Tincuţa, el umbla forfota de colo până colo, trântind uşile, înjurând slugile, dând dracului pe toată lumea. Alerga de la grajd, unde vizitii frecau *alămurile*, până la sofragerie, unde Costea freca argintăria, făcând din treacăt observaţiuni caraghioase, cu privire la putinele de la streşini sau la curcanii ce umblau prin curte, umflaţi şi gravi ca în vremea cea bună. I se auzia vocea până în vecini, strigând argatul:

— Ioane! Ioane! da n'auzi mă afurisitule!

Omul săria din bucătărie, cu căciula în mână:

— Porunciţi coane.

— Nu vezi curcanii ăia cum se plimbă prin curte:

— Păi ce să le fac?

— Să te ia dracu și pe tine și pe ei!.. Cotineată n'ai mă, să-i închizi?

— Ba este, boerule... Iacă mă duc să-i închid.

— Da puținile alea de ploae?... Le-ați întins pe toate acuși când vine Ministru!.

— Păi ce să le fac, Coane?... doar să le închid și pe ele cu curcanii.

— Nu, boule, să le pui în șură, la locul lor....

«Acuși când vine Ministru» era lozinca cu oare lovia în cap pe cine întâlnea. De se 'ntâmpla să-i ceară cineva ceva, răspundea totdeauna cu aceleași cuvinte:

— Acuși și-ai găsit și tu, când vine Ministru?...

Se chibzuise el că un fecior singur nu ajunge, și chemase pe teleliță să-i aducă încă unul, vremelnic. Costea se simția insultat de această lipsă de încredere, și de la cea de 'ntâi întâlnire, se ciocni cu adversarul său, dându-i o sfântă de bătae de îl umplu de sânge. Tănase se înfuriă ca un balaur, bătu pe Costea și-l dete afară, iar în locul lui aduse pe celalt. Feciorul cel nou n'avea haine. Atunci Tănase porunci Madamei să scoată o veche giubea de frac ce o avea el de când pământul, și-l îmbracă. Când dete Tincuța cu ochii de el, vârât în fracul lui bărbatu său, ca un câine cu va-

trap, sări din pat, bolnavă cum era, chemă pe Tănase și-l rugă să aducă pe Costea înapoi, că altfel se făceau de ocară. Dânsul strigă, înjură, blestemă, dar trebui să se supună, fiindcă n'avea încotro. Porunci din nou Madamei să ridice fracul din spinarea feciorului, îi dăte 2 franci și-l trimise să se plimbe, aducând iarăși pe Costea.

Când venia seara, cădea de osteneală și se culca de la 8. Intre o înjurătură și o glumă, istorisia Tincuței cele petrecute în adunarea de cu ziua, încercând să repete vorbele lui Alexandriu, pe care nu le brodea de loc. Incurca pe Gambetta cu Impăratul Rusiei; pe Floquet îl chema «ăla, de, care era la Paris când cu trecerea Rușilor». Auzise ceva, dar nu putuse ghici înțelesul cuvintelor franțuzești :

— ăla, cum dracu-i zice...

— Cine, omule ?

— Ei, asta-i!... Dacă nu-ți aduci aminte nici atâta lucru la ce-ai mai învățat franțuzește!...

Tincuța prinsă de friguri, se uita la el cu ochii mari, căutând să pătrundă încurcătura din mintea lui sucită.

— Dar cu *spiciul*! ... Auzi *spiciu*! .. Să-i dai o palmă grecoteiului boerit, să se ducă de-a vândălacu !

Bănuia el că *speech* însemna discurs sau

aşa ceva, dar vorba i se părea atât de caghioasă, încât chiar a doua zi, când se îmbrăca, o mârâia mereu printre dinţi:

— *Spiciu!* . . Auzi dumneata *spiciu!* . .

Intre două accese de tuse, mai făcea câte o cruce, mai trăgea o cismă, şi iar se lega de Alecsandriu şi de Floquet: «cum dracu-i zice, frate!»

În sfârşit ziua cea mult dorită sosi.

Scatiu se sculă de dimineată, dete o raită pe la grajd să cerceteze starea suflotească e *cailor celor mari*, din care unul era cam nărăvaş; sculă pe vizitiul de oraş, precum şi pe Stoica, care se puseră numai decît să se radă unui pe altul; inspectă „carăta” mişcându-i roatele; inspectă cerul. Toate păreau în bună stare, afară de acesta din urmă, care ameninţa cu ploae.

Se duse sus şi se puse să se îmbrace. Ministrul sosia la unu după 12. Scatiu încercă redingota cea nouă, aşteptând ora convenită spre a îmbrăca fracul. Dejună la 10 şi jumătate, ca să rămână vreme pentru slugi a se găti. La 12 se urcă în «carăta» cu Costea pe capră. Vizitiul era îmbrăcat în haine negre, cu o legătură albă, de vară, ale cărei capete fâlfâiau pe umeri, cu un jobon de-a lui Tănase în cap,

ce-i cădea pe urechi. Frigul îl cam strângea între umeri, dar trebuia să rabde.

Când s'o ia dela scară, Forgaș, harmăsarul din stânga, începu să sară în două picioare. Gură, biciu, nimic nu se prinse. Tănase se dete jos, începu să înjure, lovi cu piciorul în burta calului, dar totul fu zadarnic. Atunci veni Stoica, care cu o fluerătură îl făcu să ia din loc. Stăpânusău se aruncă din fugă în trăsură, iar vizitiul de oraș, gătit pentru Ministru, rămase să vină cu „droșca“.

La gară erau toți în păr: Alexandriu, Panaitopolu, Vasilică Sobor, Iancu Mânzu, Boteșteanu, precum și senatorii Vispescu, Cralca și Polcovnicol Stamate; apoi Directorul Prefecturii cu toți Sub-prefecții, Primarul, Consilierii județului și ai comunei, Polițaiul în mare ținută, Comisarii și sub-comisarși, Directorul arestului, Șeful garnizoanei, apoi cetățenii alegători, devotații partidului, negustori de toată mâna, cu decorațiile atârinate pe piept; protopopul, chemat de când cu reforma bisericească, „domnul protoereu“; Directorul Liceului, profesori institutori, țărani,—în fine tot aparatul administrativ. Judecători nu prea erau mulți, ceea ce făcea pe unii să creadă că a intrat «ceva bizbiu» între Ministrul de interne și Ministrul de justiție,

Afară din gară, ipocômisarii călări stau pe la răspântii, așinând drumul oamenilor ce veniau cu carele la încărcat; călătorii dela tren erau duși la hambarul de mărfuri, în mijlocul protestațiilor celor mai țănoși: câțiva gură-cască priveau la măturătorii primării, care pregăteau o manifestație impunătoare, dar până una alta se inglindisau la cârciuma dela colț.

La ceasul hotărât, trenul intră în gară, domol, solemn, par'că ar fi știut ce înaltă chiemare avea el pe lume. La o fereastră sta Prefectul care se dusese într-o întâmpinare a Ministrului, rotind niște ochi teribili și făcând semn deputațiilor să se urce în vagon. Aceștia se urcară, surâzători, îmbulzindu-se care să ajungă mai întâi.

Când se coborâ Ministrul din tren, toți cei de față se aliniară de-a lungul zidului, strânși de Comisari, iar Prefectul făcu semn Ministrului să se oprească. Atunci primul se apropiă de el, scoase dintr'un buzunar o foaie de hârtie și începu: „Domnule Ministru!“ apoi se opri căutându-și ochelarii, pe care și-i așeză în așa chip, în cât îl strângeau de nări, făcându-l să vorbească pe nas. Și iar începu: «Domnule Ministru!». Vântul îndoia foile pe care era scris discursul; ochelarii alunecau; câteva picături de ploaie întindeau cer-

neala, spălând vorbele; afară din gară era un chiloman de nu se mai auzia nici în cer nici în pământ. Cu chiu cu vai logosul se sfârși. Prefectul prezentă în fuga câțiva *cetățeni marcantși* și trecu innainte, pe covorul ce era întins dela clasa I-a până la eșire. Aci, zarva era la culme. Pietrișul aruncat de curând făcea să hârșie roatele trăsurilor, ipocomisarii călări pe bidivii plinei de noroi, srigau la birjari să ție rândul, feciorii chiemau pe vizitii, călărașii dau cu pumnul în capul cailor.

Când se iviră Prefectul și Ministrul, trăsura lui Scatiu era la scară, cu caii neastâmpărați ce o smunceau din loc la fiecare moment. Costea ținea ușa cupelei deschisă, dar Ministrul nu brodia clipa când să intre fără a se lovi. După oarecare chibzuială, marele demnitar al Statului se aruncă deodată la voia întâmplării și căzu pe perne. Prefectul, făcu și el tot astfel, iar Costea se urcă pe capră. Când însă s'o ia din loc, pace. Forgaș săria în două picioare ca la circ, sforăia, mușca zăbalele, până ce prefectul, pierzând răbdarea, se dete jos. Scatiu turba de mânie: ar fi dat cu cuțitul în cal, de nu i-ar fi fost rușine. Atunci, furios strigă la Stoica să vie numai decât. Vizitiul de oraș trebui să renunțe la gloria de a purta pe Ministru, iar cravata lui de mă-

tase trecu din nou în slujba droșcei de toate zilele. Stoica, liniștit, cu vorba lui lătăreață pofti pe Prefect să se urce fără teamă, că «așa se joacă băiatu: mă rog, cal tânăr nu-i?»

Și astfel se înșirară trăsurile una după alta, în goana cea mare, către palatul Prefecturii. La aripa din dreapta a trăsurii Ministrului venia Polițaiul orașului, călare, de abia ținându-se pe cal, sguduit și frământat ca vai de el, căci, deși era aprig, la chip, în fond era un biet creștin, care n'avea alte aptitudini spre a deveni «Prefect de Poliție», cum își zicea el, decât nevoia de slujbă.

Pe drum, Tânase, în trăsură cu Panaitopolu, își vărsa focul pe socru-său, care-l pricopsise cu Stoica:

— Mi-a învățat caii cu nărav, domnule!.. Cine crezi că mi l-a colăcit? Tot socră-meu:

Apoi se miră că nu văzuse pe Mișaiu.

— Nu înțeleg de ce n'a venit văru-meu..

Panaitopolu se uita la el cu coada ochiului, gata să-l umfle răsul de rudenia cu Comăneșteanu, dar Scatiu sări iar la Stoica:

-- Al dracului țigan, domnule: vezi dumneata cum a învățat el calul să sară în două picioare când îl mână altul, și să fie blând ca un miel când ia el hățurile!

— Puiu de hoț de pe Bărăgan, măi Tânase!... Știi tu ce alegi.

Panaitopolu era un grecoteiu, îmbogățit ca și Scatiu, și mofturile la el nu se treceau. Râdeau amândoi, uitându-se unul la altul.

De la prefectură, Ministrul trecu la primărie; de la primărie, la spital; de la spital, la arest. În vremea asta, regula hotărâtă mai dinainte, cu însoțitorii, rămase baltă, de vreme ce Ministrul ceruse să-l urmeze Prefectul peste tot. Tănase venise acasă și aștepta.

Tincuța, rămasă singură, după plecarea bărbatului său la gară, se sculase binișor din pat, se gătise cum putuse, uitându-se tristă, la umerii transparenți de slăbiciune și se așezase pe o canapea. Ea spera să vadă în curând pe Mihaiu. Când dete cu ochi de bărbatu-său, încrunțat și solemn, înțelese numai decât ce se petrecuse. Dânsul povesti isprăvile cailor, frângându-și mâinile că l-au lăcut de râs; înjură pe Stoica și pe cine i l-a dăruit; bătu din picior la dânsa că și-a găsit să fie bolnavă tocmai în așa momente grele; batjocori pe Mihaiu că nu venise. Ea îl privia lung, cu lacrămile în ochi: i se părea un nebun, scăpat de la balamuc. Nu zise nimic, ca de obicei, lăsându-l să se potolească singur.

Din nenorocire, tocmai atunci intră pe poartă cupeaua, fără Ministru. Acesta se

saturase de săriturile *harmăsarilor*, și rugase să i se dea o birjă.

Când văzu Scatiu că i se întoarce trăsură goală, pricepu dintr-o clipă cecace se întâmplase. Atunci, în adevăr, păru că înnebunește. Galben ca un mort, fără a rosti un cuvânt, se repezi la revolver, eși afară și împușcă pe F'orgaș, înhămat cum se afla, descărcând câte șase focurile în el :

— Na, na, na să te înveți să mai sări altădată !

După aceea aruncă revolverul și se năpusti asupra lui Stoica. Acesta crezuse că-l omoară și pe el, și de frică o luase la goană spre fundul curții, sperând să poată încăleca peste zid și să fugă. Dar Scatiu îl ajunsese din urmă, îl înhăță de chică și-l duse târâș până în curte, unde îl bătu hoțeste. După ce răsuflă bine, îi lăsă pe toți grămada și se urcă sus.

Stoica se sculă din noroiu, fără a zice un cuvânt ; își îndreptă părul în cap, din care scotea vițe întregi smulse de stăpănu-său, și se apropiè de cal. Acesta căzuse din ham într'un lac de sânge, își întinsese capul pe pământ și trăgea de moarte. Ochii lui limpezi se uitau la Stoica fără viață. Gemea câte odată din fundul plămânilor, ca un om. Carnea tremura pe el, ca înfiorată de durere.

La vederea calului murind. Stoica se aruncă la pământ, lângă botul lui, și începu să se boccească țigănește:

Calule, sărmanule, te-a mâncat fript stăpână-tu, dar-ar Dumnezeu să i se usuce mânășita cu care te-a împușcat!...

Săriră slugile celelalte să ridice leșul, să deshame calul rămas și să pună trăsura la loc, dar nu fu cu putință să scoale pe Stoica de pe botul lui l'orgaș. Atunci Bănică și cu argații îl luară pe sus; aduseră o droagă în care puseră calul împușcat, îl acoperiră cu pae și-l duseră la câmp; spălară petele de sânge de pe jos,— și astfel totul păru reintrat în ordinea de mai înainte.

Dela o fereastă, Tincuța văzuse începutul scenei cu revolverul, și leșinase. Șezuse căzută jos mai bine de un sfert de ceas, și se deșteptase singură, fiindcă nu venise nimeni. Se sculă binișor de pe covor și se apropiă de canapea. O durea capul grozav. Ceeace văzuse era oribil. Bărbat-său nu-i mai apărea, ca până acum, numai mojit, ci nebun-furios. Pentru întâiași dată îi fu frică de dânsul. Dar încetul cu încetul, se liniști: înțelegea că amorul propriu al omului ridicul din născare, care pricepe câteodată că e ridicul, e mai teribil decât al altuia. Tot gândin-

du-se, își aduse aminte de tată-său: o fi auzit focurile de revolver sau nu? Poate că nu, fiindcă odaia lui era de cea laltă parte a caselor. Se sculă cum putu și se duse până la ușa lui, pe care o deschise cu grije: Conu Dinu dormia în fotoliu. Se retrase încet, aproape fericită: el cel puțin nu știa nimic de mizeriile ce dânsa îndura.

În vremea asta, Scatiu sta singur în birou, aprinzând țigară după țigară: acțiunea lui de nebun îi descărcase sufletul de neliniștea pe care o grămădise cu încetul toate faptele neobișnuite din urmă și din ziua aceea. Acum se simțea bine, par'că și-ar fi desbrăcat o haină care-l strângea. Își aruncă ochii pe fereastră, tocmai când ridicau calul să-l ducă la câmp, și, instinctiv, voi să se repeadă la ușă spre a porunci argaților să-i ia pielea. Dar un sentiment grosolan de rușine îl opri pe loc. Se așeză din nou pe scaun și se puse să se gândească: pierduse o mie de franci, prețul calului! Dacă în loc să-l împusce, l-ar fi vândut, se scăpa de el și nu păgubea nimic. Făcuse o prostie. Și cu cât se gândea mai mult, cu atât îi părea mai rău: o mie de franci!... Vezi, de-aia e bine să nu se pripească omul. Și cel puțin dacă l-ar fi împușcat dintr'o dată, numai cu un glonț!

Dar nu, îl ciuruisese cu șese gloanțe. Cu toate acestea, după un sfert de cias, chemă pe Bănică și îi zise să trimită pe cine-va la câmp numai decât, să ia pielea de pe cal.

Pe când acestea se petreceau la Scatiu, Ministrul își isprăvisese inspecțiile și venia spre casă cu Prefectul.

Innaintea trăsorii lui alerga un gardist călare, iar pe capră era un dorobanț. Când să ia trăsura pe ulița armenescă, gardistul fu oprit de un pâlce de oameni și în urma lui trebui să se oprească și birja Ministrului. Se munceau agenții puterii publice să facă drum trăsorii printre mulțime, dar fără folos: era vre-o sută de țărani ce se grămădiau spre ministru, cu o hârtie în mână. Acesta făcu semn birjarului să se oprească întrebând pe oameni ce voiau: ei, cu căciulile în mână, vorbeau toți odată, așa că nu se înțelegea nimic. Prefectul le luă hârtia și le făgădui să le dea dreptate, — dar căută să pună jalba în buzunar. Ministrul însă, care nu pricepea nimic, voi s'o citească...

Era o reclamație a țăranilor de la Ciulniței. Sătui de angarale, de nelegiuiri, de dobânzi, oamenii veniseră, sperați, să se plângă Ministrului. Nu mai cereau nimic decât să le dea înapoi pe *boer*, pe Conu Dinu, care din moși strămoși stăpânise pe

la vetrele lor. Se formase cu încetul legenda că ginerele secestrase pe socru.

Ministrul se simți pentru moment umilit că trebuie să meargă tocmai în casa lui Scatiu, și, cu toate lămuririle Prefectului că țărani erau puși la cale de un avocat-țel din opoziție, se gândi se telegrafeze numaidecât lui Comăneșteanu, care, fiind rudă cu Dinu Murguleț, putea să-l lumineze. Ceea-ce și făcu.

VII

La Scatiu acasă erau pregătite două mese: una pentru Ministru și lumea aleasă, în sofrageria cea mare; alta pentru «ciurucuri» într'o odae de jos. Planurile lui Tânase erau la început mărețe de tot: el voia să dea Ministrului un banchet de 50 de persoane, cu vinuri *ravac*, trase și gustărite de Bănică în persoană, dar se lovise de Tincuța, care, din camera ei, ținea toate de scurt. Ea știa că cea mai mică petrecere în casa lor se sfârșia cu beție, cu lăutari și chiloman, și socotia că ar fi mai cuminte să nu dea Ministrului priveliștea acestei scene. El urlă, blestemă, se tângui că dânsa nu se gândește decât la ale ei, fără a ține seama de alegători, de popularitatea lui. Simția că ea avea dreptate,

dar, ca să nu aibă aerul că se conduce de un cap de femeie, el, *dipotatul enfluent*, hotărâ să împartă invitații în două tabere. Ideea era necuviincioasă pentru cei ce intrau între ciurucuri, dar era practică. De alt-fel, sub-comisării, agenții electorali, unii negustorași chiar, erau mai mulțumiți să mănânce deoparte, în tihnă, cu «sfânta aghiasmă» la 'ndămină, decât să se pițigăiască la masa Ministrului.

O barată de scînduri lega sofrageria de sus cu cea de jos, iar muzica militară era așezată tocmai la mijloc ca să se poată auzi din toate părțile.

Ministrul intră în sala de mîncare cam înnorat. Scatiu nu știa nimic de ce i se întemplas pe drum, și socotia că așa se cade să fie un om mare.

Prânzul merse bine, — ce-i drept, cu diferite soiuri de înjurături la adresa lui Costea, mârâite printre dinți. Muzica militară cânta corect, cu d-l capelmaistru în mare ținută, întors cu spatele spre muzicanți și cu fața spre banchet, uitînduse țintă în ochii Colonelului. Când veni vremea toas-turilor, se mai încurcă treaba, — însă toți se țineau la locul lor. Unii râvneau la masa de dincolo, unde limbele se amestecaseră chiar de la al doilea fel de bucate.

De'ndată ce se sfârși prânzul Ministrului,

unii dintre cei mai nerăbdători se repeziră la ceilalți. Colonelul, care nu prea bătea cu apa, făcu stânga 'mprejur și se rezemă lângă un șip, cu niște «pustiu de profir» (cum zicea domnul Protoereu) de s'arunci culionul în câini și mai multe nu.

Mai întru târziu deteră soldaților să mănânce, închiseră ușile bărăteii ce dau spre casele de sus, și astfel zgomotul păru a se liniști. Pe la miezul nopții, Ministrul, os-tenit de drum, se retrase. Toți răsuflară.

Când însă s'adoarmă, muzica militară începu din nou. Chip era ea ascunsă într'o odaie de jos, dar te joci cu tromboane și cu picolina!... Mai ales era un afuris de solist cu cornul, care pusese mâna pe o doină, și ți-o freca, și-ø învârtea, de gândiai că-și dă duhul în trâmbiță. O lua de jos, lung, târăgănat, și se urca la deal ca un hain, și iar o mai ținea, și iar se urca, până prindea două note ascuțite, pe care le sfrichidea un ceas.

Bietul Ministru se foia în pat, își trăgea plapăma pe ochi, își înfunda capul în perne, nădăjduind ca doar l'o ierta Dumnezeu să adoarmă. Când însă să-l fure somnul, cornistul se întorcea cu trâmbița tocmai în partea aceea, iar cele două note de sus străbăteau văzduhul ca două săgeți nevăzute, și se înfingeau în urechile Ministrului.

El se scula pe marginea patului, uitându-se în jos fără nici o nădejde :

— Ei, bată-te de om ! .. zicea el.

În vremea asta, boerii de sus se duseseră la cei de jos și beția se întinsese în toată strălucirea ei. Încredințați că nimic nu a jungea până la Ministru, urlau și schelăcăiau ca într'o menajerie. Fiecare dăduse drumul firii sale. Revizorul școlar se desbrăcase de haină, și, bot în bot cu protopopul, cântau bisericeste, dând cu pumnul în masă ca să ție măsura.

— Pe glasul al 7-lea, popo !...

Răgușit de atâta sbierăt, potropopul de abia mai cărâia, scoțând câte o notă de cocoș cu țâfnă, cu capul plecat spre revizor și cu degetul lângă nas, bătând tactul.

— N auzi, popo : pe glasul al 7-lea !...

— Am răgușit de tot, măi frate.

— Bea agniasmă, afurisitule !...

Popa mai turna în el câte un pahar, și iar se vâra în sufletul celuilalt, cu degetul la nas.

Fiecare își avea ticul său. Lângă popa cu degetul, venia Colonelul. Descheiat la tunică până jos, el se uita posomorât la musicanți, cu ochii împăinjeniți, cu mâinile amândouă întinse în văzduh, par'că să se apere de un dușman nevăzut. La fiecare întorsătură a doinei, scrâșnea din dinți și

gemea, de ți s'ar fi părut că i se rupe inima de jale : în fond însă era numai beat, dar beat criță.

Când venia treaba la schimbăt cântecul, era vai de lume : nu se potriveau doi la gust. Primarul, care râdea mereu, călare pe un scaun, încerca să fie dulce la vorbă :

— Mă rog matale, puiule, dom'le Capelmaistru, să ne cânți «frunză verde bâr-oiță».

Alexandriu vrea Mascota. Se ducea în fața șefului muzicii, mătăhăind :

— Mon cher, te rog, partea aia din Mascota, știi, unde cântă curcanii, golu, golu, golu...

Panaitopolu îi făcea vânt din drum :

— Ia slăbește ne cu goluul dumitale, amice. Mă, dom'le Capelmaistru, să-mi zici valsul lui Ivanovici, ti-ra-ra ri...

Și ca să spue ce vals voia, da drumul unui glas argăsit de spirturi, care hămăia fără nici un rost. Capelmaistru nu pricepea. Atunci Panaitopolu chema pe polițaiu, care în tinerețele dumisale cântase din flaut :

— Nică ! Nică !... .

Și fiindcă celălalt n'auzia, începea să-l poreclească :

— Mă țopârlane ! Mă șurupelniță ! Mă bocciule, da n'auzi !...

Polițaiul, ciupit de vărsat, cu niște favorite seibezi, slab și costeliv ca vai de el,

era nebiruit la chef: ar fi fost în stare să bea o vie întreagă fără să se cunoască. Sări de unde se afla și veni lângă Panaitopolu.

— Porunciți, mă rog.

— Ia un flaut și zi valsul lui Ivanovici.

El puse mâna pe un flaut dela un soldat, își titiri gura pe îmbucătură și începu să țâfnească, chisc, chisc, până o prinse din loc. Atunci dete drumul la niște tereremuri strașnice, pe cari Panaitopolu le însoția cu glasul lui spart, ti-ra-ra ri, învârtind mâna prin aer și lăsându-se pe spate.

Dar în mijlocul lor sări deodată Tănase Scatiu. El până atunci stase deoparte, fluerând o chindie pe care vrea să și-o aducă aminte. Puse mâna pe șeful muzicii și-i zise:

— Asta !...

Apoi își întinse buzele să spue ce voia, dar nu înnemeră.

- - Ptiu, bat-o Dumnezeu, că până acuma o cântaiu !...

Capelmaistrul, ca să-i facă plăcere, puse pe soldați să încerce toate chindiile pe cari le știau. Era o ticăloșie, o zăpăceală, de nu se mai auzia nici în cer, nici în pământ.

— Nu-i asta, nici asta.

În sfârșit, la a patra, părură că-i dau în parte :

— A ha, ha, zise Scatiu, asta !

Atunci, se desbrăcă de frac, scoase cismele, își puse mâinile în șolduri, și începu... Ceilalți se făcură roată în jurul lui, privind-l cum pisăgea pământul în vârful picioarelor, dând cu călcâiul în scânduri, strâmbându-și glesnele, când în afară, când innăuntru, lăsându-se pe genuchi, sărind în sus, de par'că intrase aghiută în el. După ce se munci așa vreun sfert de ceas, căzu pe un scaun :

— Vezi, domnule !... Astea sânt ale noastre, nu *valțuri* și dănănăi de alea deale d-lui Alexandriu !... Auzi «golu, golu». par'că ia hapuri !...

În vremea asta, Polcovnicul Stamate, care sta întins pe jos ca un tumurug, puse mâna pe pantofii lui Tănase, și, foarte liniștit, îi umplu eu mezeluri de pe masă. Alții jucau prin colțuri, fiecare pe seama lui. Unii dormiau pe sub scaune. Doi trei negustorași, simțind că se apropie vremea de ducă, puneau câte o mandarină în buzunar.

Spre zori, începură să-i care trăsurile pe la casele lor, ca pe niște saci, și astfel sărbătoarea se sfârși, spre deplina mulțumire a lui Scatiu, care socotea că e o necinste să iasă lumea trează din casa lui.

Cât despre Ministru, sgomotul roatelor

pe caldarâmul colțuros îl făcu să sară din somn, buimac, întrebându-se în gând de se cutremura pământul ori sosise sfârșitul lumii...

VIII

A doua zi, pe când Scatiu, informat de Bănică, plecase la Ciulniței să reguleze pe țărani, Mihaiu sosia dela București.

Tincuța, care toată noaptea nu închisese ochii, dormia când veni el.

Mihaiu fu introdus numai decât la Ministru. Acesta îi istorisi întâmplarea cu jalba oamenilor, rugându-l să-i spuc ce se petrecea între Scatiu și socru-său. El nu știa nimic. Auzise ceva despre neînțelegerile dintre socru și ginere, dar nu le dase importanță. Făgădui să cerceteze lucrurile mai de aproape și să-l informeze. Ministrul plecă din nou cu Prefectul în inspecție.

Mihaiu ceru să vadă pe Tincuța, dar ea dormea. Atunci se gândi să se ducă de-a dreptul la Conu Dinu.

Bătrânul, așezat ca de obicei în fotoliul lui, citea. Când intră Mihaiu, el se uită lung la dânsul, peste ochelari. Il recunoscuse, dar par'că fără grabă, și plecă ochii în jos.

— Sărut mâna, nene Dinule. Ce mai faci ?

— Bine...

— Cum o mai duci cu sănătatea ?

— Bine ..

Mihaiu, crezând că nu prea aude, ridică glasul :

— Uite, am venit să te văd... Ești sănătos ?

— Mă bucur că-ți mai aduci aminte de mine. Eu sunt sănătos... Tincuța nu prea e bine.

— Da ce are ?

El ridică mâinile în sus și înalță din umeri :

— Cine poate să știe!...

După aceea se uită la dânsul lung.

— Semeni cu tată-tău.,. Să-i semeni că eia om de ispravă.

— Iți mai aduci aminte Nene Dinule ? Iți aduci aminte când am mers la gară cu toții, să primim pe Nenea Mateiu ?..

El plecă ochii în pământ și nu răspunse. Mihaiu se uita la el, mirat de adâncă schimbare ce o luase. Căută să l însuflețească cu ceva, și își aduse aminte că Sașa îi dase o pereche de pantofi pentru dânsul.

— Nene Dinule, maman îți trimite niște pantofi. Mă duc să ți-i aduc.

Și eși să-și caute valisa. Când să ajungă în capătul coridorului, cam întunecos, i se păru că o ușă dela o odaie lăturalnică era

întredeschisă. Voi să treacă mai departe, dar cineva îl chema. Se opri să asculte.

— Mihaiu, bună dimineța.

El nu pricepea bine cine-i vorbea.

— Bonjour... Cine mă chiamă?

Prin crăpătura ușii se strecură mâna Tincuței. El o recenoscuse și se apropie de dânsa, sărutând-o.

— Ce va să zică asta? când ai venit?

— Acuma. Ce faci?... Am auzit că nu prea ești bine...

— N'am prea fost bine... Da când ai venit?

— E un ceas de când am venit... Am fost la Nenea Dinu... Mă duceam să-i caut niște pantofi, dela maman...

— Ce ciudat lucru!... Eu știam că ai venit, fără să știu.. Ce face Sașa?

— E bine.

— Dar fetele?

— Bine, toată lumea. Da de ce nu ești la lumină?

Ea râdea, ascunsă, după ușă.

— Nu se poate... Tot ce pot să fac este să-ți dau mâna din nou, dacă te mulțumești..

Și-i întinse iarăși mâna, prin deschizătura ușii, cu brațul până la cot. El își lipi gura de pielea netedă, sărutându-o pe tot lungul, de jos până sus.

— Ești supărată pe mine, Tincuțo, și ai cuvânt să fii supărată...

— Destul. . fii cuminte... nu sunt supărată.

Se zăria, în întunerecul odăii, obrazul cu ochii strălucitori.

— Inchipuește-ți că știam că ai venit, și nu-mi spusese nimeni... Du-te la tata... destul. Am să trimit să te cheme...

Iși retrase binișor mâna și strânse ușa :

— Să vii numai decât.

— Viu.

Fericit că o vedea veselă și că nu era supărată pe el, Mihai alergă în odaia lui, scoase pachetul din geamantan și se întoarse la Conu Dinu.

— Uite, Nene Dinule, maman îți trimete pantofii ăștia de iarnă... Dorește să te vadă... Nu vii la București?..

Nu pot să viu... Spune Sașii că o doresc mult. N'am văzut-o de doi ani.

— Nu te mai duci la moșie?

El învârtea pantofii în mână. Intoarse ochii lung și se uită la Mihai.

— La care moșie?

— La Ciulniței.

Bătrânul ridică din umeri.

— Ce copil ești!.. Tu nu știi că eu nu mai am moșie...

— Cum nu mai ai moșie?.

Conu Dinu se plecă spre el, cu privirea încruntată, îl apucă de braț și-l sguđui cu putere.

— Eu nu mai am moșie...! Moșia mi-a luat-o tâlharul... Tâlharul, banditul care îmi omoară fata!... Și cel de sus îi cunoaște nelegiuirile, îi înțelege gândurile, și nu l trăsnește!.. și nici nu mă chiamă pe mine la dânsul, ca să nu mai văd!..

După aceea, muiă vocea, și cu mare tristețe zise :

— Imi pare rău ca o să mor blestemând . nu mai este dreptate omenească, iar Dumnezeu' și-a întors fața de la mine.

I se strâmbaseră toate liniile obrazului, vorbind astfel. O descurajare adâncă se întipărise pe chipul lui, descurajarea omului revoltat, care nu speră în nimic. Lui Mihai i se făcu milă.

— Nene Dinule, nu te turbura așa, că tot mai e dreptate în lume: uite țărani dumitale vor să te aibă din nou :

El dete din cap.

— Ce să-ți faci țărani, împotriva cainelui ăstuia!..

— Cine știe!.. poate să-ți faci ceva . au reclamat prefectului.

Conu Dinu se ridică pe brațele fotoliului.

— Au reclamat prefectului!.. Se vede că i-a schingiuit de tot...

— Mă rog, dumneata ai dat toată moșia de zestre?

— N'am dat nimic! El a luat... A pus mâna pe tot, fără să mă întrebe: zice că eu sunt bătrân și neputincios, că mă fură toți din toate părțile... Vezi bine: așa, mă fură numai el, mă fură și mă vără în pământ, și pe mine și pe Tincuța... Și ce vor țărani?

— Vor să te întorci dumneata la ei.

Conu Dinu se uită la Mihai lung.

— Sărmanii oameni! Dar crezi că i lasă el să facă ce vor? Mă prind că acum, când noi vorbim despre asta, nebunul e la moșie. Ia sună numai a minune să vezi...

Mihai sună. După câteva minute veni o slugă cu ochii umflați, cu părul vâlvoiu. Conu Dinu îl întrebă binișor.

— Acasă-i domnul?

— Nu-i acasă, cocoane: a plecat la moșie...

Bătrânul dete din oap către Mihai, iar sluga eși.

— Vezi? s'a dus, a lăsat și Ministru și tot, numai ca să și răzbune pe lume... Auzi, el, om să primească un Ministru!.. Cine și-a făcut păcat să-l trimeată în casa asta? Mă crezi când ți-o spune că toată noaptea au băut ca niște năuci? Ai văzut în ce val sunt slugile... Asta este viața noas-

tră : când e treaz, e biciul lui Dumnezeu; când e beat îl legi... Un asemenea om duce interesele județului și ale țării,—vai de ea de țară!...

După aceea tăcu, clătinând trist din cap. Apoi rugă pe Mihai să-i dea hârtiile de sub pernă, ca să-i arate foaia de zestre. Incepu citania din fir în păr-a tuturilor actelor. Bătrânul se oprea la fiecare frasă, la fiecare vorbă, cerând explicarea cuvintelor noi, întrebându-l de nu era dreptatea pe partea lui.

Ar fi urmat astfel toată ziua, de nu venea femeea din casă să spună lui Mihai că îl cheamă Tincuța.

Mihai eși, iar Conu Dinu rămase cu hârtiile pe brațe. Tot interesul documentelor dispăru de odată, și în mintea lui se ivi o idee nouă, întoarcerea la țară. Cum avea să se ducă, cine era să-l îngrijească, puțin îi păsa. Să plece cu trăsura lui Scatiu nu se mai putea, fiindcă singura slugă credincioasă, Stoica vizitiul, se dusese în lume. Atunci îi veni în gând altceva : să fugă...

Pe când planurile acestea muncea pe Conu Dinu, Mihai intra la Tincuța.

Intinsă pe canapea, cu o roche de casă pe dânsa, ale cărei cute, de mătase aurie.

cădeau bogate pe covor, cu o blană albă pe picioare, Tincuța mișca ușor degetele pe o carte. În fața ei era un fotoliu, alături o măsuță, cu un vas subțiratec, elegant, din care se lăsa spre dânsa o roză înflorită în grabă și sfioasă; în atmosfera salonașului, o căldură binefăcătoare, în care surâdea o minunată fotografie a d-nei Vigée Le Brun, ce i semăna.

Când intră Mihai, ea zâmbia. Părea că simte toate mișcărilor lui, chiar când nu'l vede, că știe când vine, ce dorește, ce are să zică.

— A!.. domnule Mihai, iată-te în sfârșit!

El dădu din cap, muțumit și cam stângaci, luându-i mâna.

— Ași fi venit de eri, dar mi-era rușine... după o scrisoare așa de proastă ..

— Șezi, Uite, vezi? asta este...

Și zicând astfel, scoase din carte scrisoarea lui.

— Dă-mi-o, te rog, s'o arunc în foc...

— Ți-o dau, însă cu o condiție: să nu mai scrii asemenea lucruri.

— Nu mai scriu niciodată.

— Și să aibi încredere în mine, fiindcă îți vreau binele.

— Dă.

Ea îi dete scrisoarea. pe care el o aruncă în sobă. Amândoi se uitau la hârtia

ce ardea, îndoindu-se și lăsând să se vadă literile negre pe fondul cenușiu. Tincuța dete din cap.

— Țsta-i drumul pe care-l iau toate cele omenești.

El nu zise nimic, ci numai se uita la dânsa lung. Era albă ca hârtia pe care o ținuse în mână, diafană, de o tinerețe candidă. Numai ochii păreau că ard, cu o viață proprie, ca diamantele.

Mihai se simți mișcat ca de o poezie, în care durerea pornește din straturile cele mai adânci ale sufletului rănit, dar cuvintele rămân simple. Ea de asemenea îl privea și părea că înțelege ce se petrece într'nsul. Plecă ochii în jos și nu zise nimic. După aceea, uitându-se iarăși la ce nușa scrisorii, îl întrebă :

— S'a stins?

— Da.

— Apropie-ți scaunul de mine și șezi. El mișcă fotoliu spre dânsa.

Te rog, întâi închide ușa că vine frig.

El o închise. Umbla încet, ca într'o odaie în care s'ar ruga cineva. Veni iar lângă dânsa, privindu-o cu sfială.

— Șezi te rog... Știi că azi dimineață m'am deșteptat din somn, cu credința ne-strămutată că ai venit. De ce ai venit?

— Fiindcă m'a chemat Ministru.

— Altfel nu veneai ?

— Ba așa fi venit dar mai târziu.

Ea îl privi în tăcere. După aceea încercă să zâmbească :

— De câțeva vreme a început să-mi fie frică de ceva necunoscut: mă tem să nu mor. E drept că nu prea am cuvânt să mă îngrozesc de moarte, fiindcă nu sunt fericită. Inșă de câțiva ani mă lega de viață o simțire nouă și puternică. Să ți-o spun ?..

El se apropiase și mai mult, și-i luase mâna într'ale lui.

— Dacă nu e prea greu, spune-mi-o.

Tincuța se rezemase cu obrazul de spațele înalt al canapelei și-l privia, cu ochii gânditori.

— Imi era drag cîș-va, atît de drag, atît de scump, încât credeam că o să pot trăi și să mă pot bucura de simțirea mea nouă. Dar se vede că nu se poate...

Mihaiu, mișcat până la lacrimi, încercă s'o oprească.

— Te rog, Tincuțo: de ce vorbești așa?...

— Vino mai aproape. Ti-aduci aminte de copilăria de pe lac ? Copilărie. Ce dulce copilărie !.. Ascultă-mă, așa vrea să ți dau ceva. M'am gândit să ți dau un inel. Vrei să'l primești ? De ce să nu-l primești ? Sau dacă vrei să ți dau alt-ceva...

Se uită la el zâmbind și-i atinse fruntea cu degetul :

— Mă înțelegi ?

— Te înțeleg de mult...

Ea îi acoperi gura cu mâna :

— Știu...

— Și dacă vrei să-mi dai ceva, primesc; însă nu poate să fie nimic mai frumos decât asta.

Și, vorbind astfel, scoase ceasornicul din buzunar. Tincuța se uită la el nedomirită.

— Dela cine îl ai ? întrebă cu temere.

— Dela soră-mea. Ia deschide-l.

Ea deschise un capac, dar nu găsi nimic extraordinar.

— Deschide și dincolo, sau să ți-l deschid eu...

Pe sticla albă era o viță de păr, legată cu o panglicuță roșie.

— O cunoști ? întrebă Mihaiu.

Obrazul ei se colora de sânge, un val de căldură îi umplu ochii de lacrimi și fără știre își aruncă brațele de gâtul lui. I se umplea pieptul de aer, de prea mult aer ; se înneca de emoțiune. Încet, pe nesimțite, i se lăsară brațele grele, capul îi căzu pe spate, și rămase galbenă, ca moartă. El voi să se scoale de pe covor, speriat de paliditatea ei, dar o ușoară mișcare a brațelor, ce se rezemau încă de dânsul, îl făcu

să se oprească. Ea își duse mâna binișor la frunte, mișcă brațele în sus și deschise ochii.

— Mi-a trecut. Nu te sperii. Nu sânt mai urâtă... E o impresie fugară, pe care nu știu de o înțelege: vița asta de păr a păstrat un parfum, pe care-l regăsesc în toate lucrurile mele vechi. Când îl simt, îmi pare că vremea n'a trecut, sau că a trecut atâta vreme, încât eu, cea de-atunci, am murit, iar eu, cea de acum, sânt alta. Și îmi pare așa de rău că nu mai sânt cea de atunci! Poate, poate, ar fi altfel...

După aceea, întinse mâna în aer, cu o mișcare atât de ușoară dar atât de tăără speranță, încât spuse o lume de durere. Se uită un moment înainte-i, apoi se ridică ceva mai sus pe canapea, și iar zâmbi.

— Șezi pe scaun... Te visez aproape în toate nopțile. Te văd aevea, cum te miști, cum privești câteodată cu ochii în gânduri, și puterea visului e așa de mare, că a doua zi îmi aduc aminte că priviam și eu tot acolo. Știu tot ce faci, unde te duci, la ce te gândești. Știu când ești trist, când îți aduci aminte de mine. E o nebunie care mă încălzește, îmi odihnește spiritul. Doctorii socot că sânt bolnavă de nervi. La început le spuneam că visez toată noaptea. Mi-au dat fel de fel de doctorii, care mă făceau

să dorm ca o piatră. Le-am lăsat de o parte și m'am întors la visurile mele.

Își plecă fruntea pe o lature și se uită la el:

— Dacă nu te-ași mai visa, aș muri.

Mihaiu o asculta, cu inima sfâșiată. Ii era frică să se mai apropie de dânsa, ca nu care-cumva suflarea lui s'o înnece. Părea că nu mai ține de pământ prin nici o legătură. Se întinse pe covor și-și rezemă capul de blana albă de pe picioarele ei, pe care o sărută în ascuns.

Ea păru că se gândește...

— Ce stranii lucruri îți spui!... Șezi bine Reazemă-ți capul de picioarele mele. Vino mai aproape dacă vrei.

El veni lângă dânsa, aproape de tot. Tincuța îi puse mâna pe frunte, mângâindu-l. Voi să urmeze, dar sângele i se urcă din nou în obraz.

— Ești prea aproape, zise ea, încurcată, râzând, cu o tremurare a glasului ce o împiedica să vorbească.

El nu zicea nimic, ci se uita la dânsa, rătăcit ca întrun vis.

— Aș vrea să te ții aproape de mine, dar mi-e frică... Imi bate inima așa de tare! Șezi colo.

Mihaiu se supuse.

Îți spun lucruri ciudate. Dar e adevărat.

Trăesc numai fiind-că trăești dumneata.. Ași vrea să te întreb ceva : dacă s'ar întâmpla să-ți fie dragă o altă femeie, cât aș mai fi eu în lumea asta, mi-ai spune-o ?.. Nu, nu, nu vreau protestări zadarnice.

— Ți-aș spune.

— Crezi că s'ar putea ?

— Nu cred.

Ea zâmbi, trist. Il privi cu ochii pe jumătate închiși, cerându-i parcă socolcala în tăcere de ce spune. Dar se împlânzi repede.

— De altfel, n'ai putea să-mi ascunzi nimic, fiindcă știu tot ce faci. Te rog, de acuma să nu mă mai părăsești, ca în trecut, luni și ani întregi. Ți-am spus tot ce am putut să-ți spui.

După aceea, ceru lui Mihaiu să-i istorisească despre viața lui de toate zilele, ce lucra, ce planuri avea pentru viitor, de-l interesea politica. Ii făgădui să vină la București, la Sașa, ca să fie aproape de el. Voia să-i vadă camera de studiu, să-i atingă lucrurile de pe masă. Inhidea ochii cu o plăcere copilărească, gândindu-se la cele ce spunea.

Petrecură astfel mai toată ziua împreună. Când se întoarse Ministrul acasă, Tincuța dori să-l vadă. Il primi cu o grație atât de măsurată, cu atât tact îi vorbi, încât omul,

copleșit de preocupări prosaice, se simți ridicat de o dată într'o atmosferă senină, simpatică. Eșind dela dânsa, se miră cu Mihaiu de nepotriveala dintre bărbat și femeie.

— Cum se poate să se piardă o asemenea ființă în mijlocul lumii aceștea, plină de zăzânie și de meschinării?... Sunteți rudă, da?

— Da.

— Ar trebui s'o îngrijești. E păcat: îmi pare bolnavă.

Mihaiu se opri, uitându-se la șeful lui, care se plimba preocupat. Vederea Tlncuței lăsase în spiritul omului rece, melancolia faptelor nobile, uitate sau neștiute. Părea cu dinadinsul sdruncinat de vedenia călătoare ce-i trecuse pe dinaintea ochilor. Surprinsese într'o clipă adâncul lucrurilor și părea că le leagă cu cine știe ce umbră din propria lui viață. Se opri în fața lui Mihaiu, vorbind încet, cu vocea gravă:

— Natura e câteodată de o nedreptate revoltătoare. Față cu noțiunile noastre morale, e imorală, oarbă. Cu drept cuvânt au făcut Grecii, din destinul lor, un fiu al Chaosului și al Noptii.

Graiul lui străbătu departe în sufletul tânărului. El rămase pe loc, uitaându-se în pământ.

Nici nu mai avură nevoie să vorbească despre Conu Dinu și despre ginere-său. Ministrul pricepuse din tot ce-l înconjura drama ce se petrecea sub aparențe ridicule: îi fusese destul să vadă câteva minute pe Tincuța, ca să i se lumineze și mai bine țesătura ascunsă a aparențelor.

IX

Dar Tincuța era fericită. Seara, după ce toți se duseseră să se culce, ea rămăsese singură.

În odaia ei ardea focul. Puse lumânarea pe scrin și făcu doi pași spre oglinda cea mare. În lumina încrucișată a focului și a lumânării se văzu în mijlocul camerei, cu haina de mătase lungindu-se în penumbră, ea o fantazie ușoară. Mînicele îi cădeau bogate de pe umeri, cu capete negre de dantelă. Se mișcă în dreapta. Nevinovata închipuire de sine o făcea să se creadă pe partea aceea înaltă. Cine știe de ce. Era ostentivă. Pianul era deschis. Șezu pe scaunul lui și-și aruncă ochii pe note. Erau niște litere mari, albe, cu un pervaz negru. Luă caetul în mână și-l întoarse spre lumină: Sonate, Op. 27, No. 2. *Der Gräfin Julie Guicciardi gewidmet*. I se păru că vede pentru întâiaș dată numele acesta,

Julie suna așa de frumos ! Cine o fi fost?.. Se sculă din nou și se apropie de oglindă; apoi se depărtă cât puțin și se uită numai la rochie. Era alta, într'o altă lume, într'o lume caldă de poeți și de muzicanți, în azurul căreia se vedeau departe ramuri înflorite. Iși aduse aminte de lucruri vechi, de un brocart rămas dela maică-sa, cu flori de crin. Se plecă pe covor și ridică o batistă. Apoi veni lângă scrin. Se rezemă cu coatele de marmoră și se uită la portretul lui Mihaiu. Era un portret vechiu. Il privi lung, atât de lung, că i se părea câteodată că nu-l mai cunoaște. Ii trecu prin minte începutul unui vals de Chopin, și mișcă degetele pe piatra rece, ca pe piano.

Se desbracă încet, rămânând mititică. Intră în pat binișor, își rezemă capul pe pernă și se uită la flacăra ce de-abia mai pâlpâia pe vârful cărbunilor. Gândurile ei se prindeau în mreaja somnului. Din când în când i se părea că pune mâna pe momentul precis în care adormia : «Acuma, acuma», și adormi în adevăr, cu conștiința limpede despre trecerea dela o stare la alta.

Intru târziu se deșteaptă. Focul se stinsese cu desăvârșire. În odaie era frig, dar ea asuła. Scoase batista de sub pernă și și-o trecu pe frunte. Simți că-i tremurâ mâna și că tremurâ toată. Visase, ca în

totdeauna, pe Mihaiu, — îl visase că pleca fără s'o vadă, pe ascuns, ca să n'o turbure. Iși lăsă mâna în jos și ascultă. Nimic. Un huruit de trăsură ce se pierdea pe ulișă o făcu să-și ridice capul de pe pernă și să asculte. Era adevărat: plecase. I se părea acum că-și aduce aminte exact de momentul când eșise birja din curte, — momentul când ea se deșteptase. Tocmai de aceea se deșteptase, de sgomotul roatelor. Atunci se sculă pe un cot ca să asculte mai bine: nici o mișcare. Plecase!

Palidă, cu inima bătând să-i rupă vinele, sări jos din pat, aprinse lumânarea, își îmbracă în fugă rochia, încheind-o ici și colo, și eși. Trecu prin coridorul cel lung și prin salonaș, și se duse drept la camera lui Mihaiu, pe care o deschise, trântind ușa de perete. Era coprinsă de o dorință neînfrănată de a ști adevărul, de a-l constata în partea lui materială, dând de patul nedestăcut și de camera goală.

Când colo, Mihaiu dormia la locul lui, somnul omului tânăr, care a trecut o noapte în drum de fier, — iar odaia era plină de lucruri aruncate peste tot.

Tincuța rămase încremenită, și tocmai atunci i se păru că se deșteaptă din halucinația ce o stăpânise cu atâta putere. Era să scape sfeșnicul din mână. Dete înapoi,

retrăgându-se cu grije, fericită că nu o simțise nimeni, și intră la ea, se desbracă repede și se culcă din nou.

Când își regăsi căpătâiul cald și închise ochii, i se păru că o cerească mână se coboară din aer și îi ridică de pe frunte pâcla visurilor rele, limpezindu-i gândurile. Mihaiu era acolo, sub acelaș acoperământ cu dânsa. Ce mai putea dori?

A doua zi, dimineța, pe când ea se îmbrăca, femeea din casă îi spuse că Mihaiu vrea s'o vadă.

Se găti numai decît și se duse drept la el. Bătu la ușe.

— Intră ! îi răspunse vocea lui dinăuntru.

Ea intră, încet, răsând, pe când el o privia cum înainta cu pași măsurăți, ca într'un menuet. Mihaiu își strânsese lucrurile și sta într'un colț de canapea, cetind. Felul vioiu cum se înfățișa Tincuța îi păru atât de îmbucurător, încât nu se sculă și nu o întrerupse. Dânsa veni până lângă el, șezu și, luându-i mâna, îi zise lung, cu ochii în ochii lui :

— Bună dimineța. Cum ai dormit astă noapte ?

— Am dormit foarte bine, răspunde el, sărutându-i mâna.

— Cu visuri, fără visuri ?

— Fără. De ce ?

— N'ai simțit nimic? n'a venit nimeni la dumneata?

— Nu.

— Da bine dormi! Vrei să-ți arăt cum dormi? Uite așa.

Și-și strâmbă capul pe o pernă, reze-mându-și capul în piept, ca cineva care cade de somn. Mihai râdea:

— Da da: așa dorm. De unde știi?

— Asta-i treaba mea.

Apoi se uită împrejur:

— Dar prin casă, ce neorânduială păgânească!... Una aruncată într'o parte, alta într'alta, de ți se părea că-s hainele a patru persoane, nu ale uneia singură.

El era din ce în ce mai mirat:

— De unde știi toate astea?

Ea se sculase și se uita la lucrurile lui de pe masă, scoțându-le de prin tocuri, ducând sticlutele la nas, învărtind foarfecele în mână.

— Ce-i asta?

— Asta este un cuțit și o furculiță, care se îmbucă una într'alta, ca să nu ruginească.

— Dar asta? A!.. un puf! Dai cu pudră?

— Nu dau. După cum vezi, este o colecție de tot felul de instrumente de ras, între care și puful, pentru cine pune pudră.

-- Ce fel: de ras. Cuțit și furculiță...

— Nu... Astea sunt aruncate în valisă de

slugi, din altă parte. Dar spune-mi, zău, cum de cunoști modul meu de a dormi ?

Ea se uită la el, lung, cu privirea bună.

— Să-ți spun : astă noapte am visat că plecai, fără să-ți iai rămas bun dela mine. M'am deșteptat. Tocmai atunci trecea o trăsură pe stradă. Văzusem lucrurile cu atâta luciditate, încât nimeni în lume n'ar fi putut să mă încredințeze că nu era așa. M'am sculat, m'am îmbrăcat în grabă și am venit să văd camera goală. Iți spun : eram atât de sigură că ai plecat, încât am intrat de-a dreptul, fără să mai bat la ușă. Când colo... nu plecaseși.

— Se putea să plec, fără să te văd !

— Știu, — dar e așa.

Povestind cele întâmplate, se sculase în picioare. Obrajii, de regulă palizi, erau colorați ; ochii, care totdeauna ardeau, de astădată aveau privirea senină. Mihaiu o luă de mână și o apropiă de fereastră.

— Ce este ? întrebă ea, mirată.

— Nimic : te găsesc astăzi foarte bine.

Ea plecă ochii în jos, apoi ridică spre el, zicând încet :

— Ești aici. Sunt fericită..... Nu pleci încă.

— Mă duc cu Ministru la Slebozia și ne întoarcem diseară. Tocmai de asta voiam să te văd. Trăsura e gata.

Ea îl privi țintă în ochi :

— Da?...

Apoi îl luă de mână și-l trecu repede în salonașul ei.

— Așteaptă mă aici.

După câteva minute, Mihaiu văzu ușa deschizându-se, iar Tincuța intrând la brațul Ministrului. Ea se mișca încet, legănându se, venind cu o umbră în urma lui. Se uita la Mihaiu răsând. Ministrul părea ceva cam încurcat, dar se reculese repede:

— Uite, Mihaiu, Doamna dorește să rămâi aici ; eu doresc să vii cu mine... Ce alegi ?

Tincuța se întoarse repede spre el :

— Dacă doriți d-voastră, eu numai doresc nimic.

— Veți vedea : nu i așa că alegi să rămâi ? iar pe mine mă lași să mă duc singur ?

Mihai se uita la amândoi, nedumerit. Ministrul îl bătu pe umeri, prietenește :

— Rămâi, rămâi. Noi ne vedem la București în toate zilele.

Apoi eși, însoțit de Mihai până la trăsură.

Când se întoarse înăuntru, Tincuța îl aștepta în mijlocul salonului, veselă. Ii făcu o reverență adâncă, trimitându i o sărutare pe vârful degetelor :

— Nu-i pentru cine se gătește, ci pentru cine se nemerește.

— Îți sunt foarte recunoscător ; dar.... ce a zis Ministru ?

— Recunoscător... știi, cam așa.

— Te mai poți îndoi ?

— Da ?

— De sigur că da. Numai să nu i se pară ciudat...

— De ce ? Eu te văd așa de rar.. El te vede în toate zilele, cum prea bine a zis. Ajută-mă să șed. Dă mi blana. Pune-mi-o pe picioare și stai lângă mine.

Mihaiu se supuse, o ajută să se rezeme bine de brațele canapelei și se întinse și el pe covor.

Dar n'apucase să s'așeze bine, când văzu pe Tincuța privind cu luare aminte în aer, par'că ar fi ascultat ceva. În adevăr se auziau clopotele unui poștalion : Tănase Scatiu se întorcea.

Ea ridică ochii și mânele spre cer, ca o mută protestare împotriva soartei. Mihaiu pricepu ce se petrece într'însa, cu atât mai mult că trăsura intra în curte. Se sculă și făcu semn Tincuței că se duce în odăea lui. Ea își strânse lucrurile împrejur și așteaptă.

După puțin timp, ușa se deschise, lovinduse de perete, și Tănase intră, îmbrăcat în șubă, cu revolverul la brâu, ca de obicei.

— A ! v'ați sculatără !... Mă bucur.

Apoi se cotorbăi prin șubă, rupse un nasture, înjurând, și scoase o hârtie din buzunar, pe care o aruncă Tincuței :

— Să dai asta lui tat'-tu s'o iscălească.

Tincuța, mai nerăbdătoare decât altădată, se uită la el pieziș :

— Dacă intri plin de noroiu în casă, închide cel puțin ușa.

— Ia slăbește-mă, că n'am poftă de vorbă.

Și eși.

Dânsa deschise foaia de hârtie și prinse să citească. Era slova lui Nae de la Ciulniței. Părea un fel de declarație din partea lui Conu Dinu, către ministru, că nu vrea și nu poate să se ducă la moșie, că nu încuviințează cererile țăranilor, că are toată încrederea în ginere-său, etc. Tincuța se trudia să prindă înțelesul acestui act, dar nu izbutia. Il citi și-l reciti fără să-l priceapă. Atunci sună și zise teciorului să poftască pe boer. După câte-va minute, Tănase se ivi în ușă, numi în pantaloni și 'n jiletcă.

— Ce este ?

— Vino 'ncoace. De ce umbli numai în vestă : te-o întâlnești cineva. Știi că-i Mihai aici.

— Ei, și !... Sânt în casa mea.

— Tocmai de-aia... Ce este hârtia asta ?

— Dă-o s'o iscălească și nu mă mai descoase.

— O dau, dar explică mi, să știu ce spun.

El se lepși pe un scaun și lovi cu pumnul în masă.

— Bine, nenorocito, nu simți cum mă strâng dușmanii din toate părțile! N'ai auzit cum mă reclamă țărani dumneavoastră de la scofala de moșie ce am luat de zestre!..

Tincuța se mișcă pe canapea și ridică glasul.

— Nu știu nimic.

— Nu știi nimic, ha? Da pe ce lume trăești? Bătu-o-ar Dumnezeu de zestre s'o bată, că mai bine îmi rupeam gâtul decât mă însuram!...

Ea se uită la dânsul, lovind nervos cu vârful degetelor pe hârtie.

— Vorbește încet, că e lume alături.

El se smuci furios către dânsa:

— Vrei se vede să zic ceva lumii de alături...

Dânsa, înțelegând că nu i de scos la cale cu el, făgădui să vorbească lui Conu Dinu.

— Să te duci numaidecât la el, m'ai înțeles?

Ea dete să se scoale.

— Iaca mă duc.

Scatiu eși. În urma lui, Tincuța rămase pe marginea canapelei, gândinduse. Ce era

de făcut? Să se ducă la tată-său, știa mai dinnainte ce ură groaznică avea bătrânul în potrivea lui Scatiu, din pricina moșii. Să nu se ducă, ar fi înebunit-o bărbatu-său. Intre ei doi, nu găsia nici o scăpare. Se uita în pământ, clătinând din cap.

— De ce nu mă ia Dumnezeu?...

Se simți părăsită de toată lumea, fără putere, fără speranță, — când, deodată, îi răsări în minte imagina lui Mihai. Da, asta îi era singura mângâiere. Avu pornirea de a se duce spre el, însă, ca oprită de voluptatea de a spera, rămase locului; apoi se îndreptă către tată-său.

Spre marea ei mirare, Conu Dinu făcea exerciții de mers în picioare, se ținea copăcel, trecea de la pat la masă, ca un copil.

— Da ce faci tată?

El se uită la dânsa, placid, cu o sprânceană ridicată în sus de par'că era pusă în cuiu, și urma să și caute echilibru. După câte va momente de tăcere, se întoarse spre dânsa :

— Merge, merge. Trebuie să mă mai mișc, că altfel îmi amorțesc picioarele.

Multă vreme el fusese de altă părere : nu atinsese pământul luni întregi, ca să nu se ostenească. Acum era de părere contrarie.

Se uită iar la Tincuța.

— Tu ești mai bine? Ce ai acolo?

— Am o hârtie... pe care te rog s'o citești și s'o iscălești.

Conu Dinu se rezimă de masă, își puse ochelarii și ceti în fugă cuprinsul actului lui Scatiu. Apoi plecă ochii în jos, pieziș, și se uită la fică-sa, peste ochelari:

— Ce face!?

Tincuța luase un scaun și ședea, cu mânele pe genunchi. El urmă a o privi.

— Și tu ai vrea să mă vezi iscălind un asemenea act?

— Eu nu vreau nimic.

— Atunci pentru ce mi l-ai adus?

— Fiind-că mi l-a dat să ți-l aduc.

— A!... ți l-a dat să mi-l aduci!... De ce nu vine dumnealui?... Să poftească aici la mine, să i-l arunc în obraz, nerușinatu! Vrea să-l iscălesc?... Poftim iscălitură.

Și zicând ast-fel, rupse hârtia cu furie în bucăți.

Tincuța sări de pe scaun.

— Tată, ce faci!

Bătrânul bolocănea ochii, furios, vorbind îndesat, cu degetul în aer.

— Să poftească aici la mine!... Să vie la mine, nebunu, să i dau eu iscălitură de act!... Vrea act, ha? ca să mă pună sub epitropie de toată isprava?... Și tu îndrăznești să-mi eși înaintea cu asemenea păcă-

toșii, tu, fata mea, pe care te-am crescut ca pe-o floare, să nu te bată vântu, să nu te arză soarele, ha?...

Tincuța se uita la el, înlemnită.

— Ce să fac?

— Să nu primești asemenea lucruri, pentru mine, pentru tatăl tău... Și să mă aperi, nu să mă pui să iscălesc pentru el!

— Bine, tată, ce să fac?... Dumneata îmi ești părinte, el îmi este bărbat...

— Vezi bine. Și dumneata te duci după bărbat...

— Da ce să fac?

Conu Dinu se uita la ea -și da din cap. Tincuța urmă, încet:

— Au venit sătenii noștri să-l reclame la prefect.

— La ministru, nu la prefect. Să-l reclame la ministru, și la Vodă, și la Dumnezeu, că i-a jupuit ca un tâlhar. Pe mine de ce nu m'au reclamat la nimeni?

— Dumneata erai din cale afară bun cu dânșii...

— Așa!?

— Cum a venit un om cu voință, s'au supărat.

— Va să zică eu n'aveam voință? Frumos.

Tincuța se duse la el să-l mângâe.

— Nu tată, nu te supăra.

El o îndepărtă de la dânsul.

— Fugi, fugi, că mă mânănești.

— Te rog, tată.. Ce să fac?... El mă gonește, dumneata mă gonești.. Sunt așa de nenorocită!

— El te gonește!?... Te gonește!...

Și zicând ast-fel, voi să se repează spre ușă, roșu, cu ochii injectați de sânge; dar se încurcă, se impletici și căzu. Tincuța sări să-l ajute, însă d'abea se ținea ea însă-și pe picioare. Chemă slugile, îl ridicară de jos și voiră să-l pună în pat. El gemea și bolborosea că nu are nevoie de pat. Se sbătea să se scoale și să plece. Cu mare greutate îl liniștiră și-l făcură să și ia locul în fotoliu.

Tincuța, eșind dela el, era cu desăvârșire nimicită. Stete un moment în coridor și se gândi. Ce să facă? Nu mai avea nici cel puțin hârtia neiscălită.

Atunci, prinsă de un fel de curagiu, pe care-l dă stările sufletești disperate, păru că-și regăsește calmul obicnuit: întâmplă se ce s'o întâmplă. Ast fel, reintră în salonaș și așteaptă.

După puțin timp veni Scatiu. El aflase de la slugi despre starea lui socru-său, și clocotea de mânie. Se plimba de colo până colo, ca o hienă, fără a zice o vorbă. De odată se opri în fața Tincuței,

— N'a vrut să iscălească, așa-i?

Tincuța înălță din umeri.

— N'a vrut. Lasă că-i arăt eu!...

Apoi iar se învârti prin casă, și iar veni în fața ei.

— Să știi că mâine cer dela Tribunal să-l puz sub epitropie. Dacă e nebun, nebun să fie...

— De ce vorbești așa? E tată-meu.

— N'ai mai fi avut parte de el!...

Și zicând ast-fel, se apropie de dânsa și începu să strige:

— Nu l vezi că-i nebun!... E nebun de legat!... Sunteți cu toți o casă de nebuni, și el, și tu, și tot neamul vostru!

Tincuța se sculă binișor și voi să iasă. El îi țâie drumul.

— Unde pleci? Ai să stai aici să m'ascuți.

Ea se opri în loc și se uită la dânsul :

— Vrei să-mi scurtezi viața de tot.

— Da lasă că ești neam al dracului, nu pieri cu una cu două. Am să mă duc la Tribunal..

Pe când el începea din nou, se deschise o ușe, și Mihaiu intră. Tănase, care uitase cele ce i spusese Tincuța, rămase cu gura căscată.

Bună ziua, domnule Tănase.

El își muiă glasul de tot.

— Da de unde eși, măi nenișorule?

— Eram aici. Te rog să mă erți c'am auzit vără voia mi-a cele ce spuneai Tincuței... Ministrul mea vorbit de întâmplarea asta, însă fără să'i dea importanță. Dacă vrei, vin-o la mine să-ți explic...

Și trecură amândoi în camera lui Mihaiu.

X

După ce Tănase eși, Tincuța răsufă. Se duse în odaia ei, și rămase la geam, uitându-se în grădina desfrunzită.

O asemenea viață era cu neputință de suportat.

Încotro se întorcea cu mintea, vedea numai prăpastie: bărbatu-său îi era odios, o revoltă împotriva societății care-l tolera, împotriva lui Dumnezeu care-l ținea pe pi-coare; tată-său devenise egoist, copilăros, stăpânit numai de gândul moșiei. Ii trecuse prin cap ideea dispărțeniei, însă groaza de scandal o făcuse să dea înapoi înfricoșată. Ce era de făcut?

O lega de lume fata și, cu un simțimânt mai personal, Mihaiu. Însă amândoi stau oare cum în partea nestatornică a vieții. A-colea, lângă dânsa, nu era de cât necaz și chiu.

Idea morții îi încolțise în minte de mult. Se simțea bolnavă și nădăjduia că poate să

moară curând. Dar, tinereţea lupta, şi moartea venea încet.

Scena din urmă cu bărbatu-său o revolta, o exaspera. Mihaiu auzise cum era tratată în casa ei, şi, în loc să-i fie recunoscătoare că pusese capăt injuriilor, se simţea umilită, înjosorată : cât putuse să sufere ea singură, fără ca alţii să ştie, suferise; dar să fie batjocorită aproape în faţa lui Mihaiu, în auzul lui, i se părea cu neputinţă de răbdat.

Deschise geamurile şi respiră cu putere. Ii era cald. Se desfăou la gât şi-şi puse coatele pe marginea ferestrei, gândindu-se. Ce fără de şart mai era şi lumea asta ! Cine e fericit într'ânsa ? Violenţii şi apoplecticii. Ceî blânzi şi fără voinţă sunt victime. Dar fiindcă înţelegea că e așa, de ce nu-şi schimbă şi ea firea ? Inşă poţi să-ţi schimbi firea ?

Ce-ar fi fost oare, dacă s'ar fi despărţit de bărbatu-său ? Scandal. Ei, şi ? Se cuvine să pui în cumpănă fericirea ta, cu opinia lumii ? Şi prinse a se gândi cum s'ar fi dus la Saşa, cum ar fi trăit aproape de Mihaiu, cât ar fi fost de devotată. Dar conu Dinu ? cui să'l lase ? Era hărăţagos, crud, copilăros, dar îi era tată. De câte ori lua lucrurile mai de departe, i se făcea milă de el. Şi pe dânsul tot împrejurările îl aduseseră în halul în care era, împrejurările şi lipsa

de voință. Lipsa de voință. Ce voroă și asta ! Cine era vinovat de lipsa lui de voință ? Natura, Dumnezeu. Dar un Dumnezeu care face asemenea lucruri nedrepte e o ființă immorală. Atunci la cine să-ți mai întorci ochii ? La nimeni. La pământ. La neființă.

Logic, așa părea. Inșă îi era drag Mihai. Ce drag îi era !

Se simți coprinsă de frig, dar urmă cu încăpățănare să se gândească la Mihai. Pe al doilea plan al conștiinții se ivea umbra morții. O dedublare a personalității sale morale o făcea să aspire cu o parte către fericire, iar cu alta către moarte. Pe când se gândea la Mihai, ideea că ar putea să răcească desfăcu rândurile plantului întâi al conștiinții și răsări luminoasă înaintea tuturilor. Ce bine ar fi fost ! Să moară de moarte bună, dar repede; să înceteze de a mai suferi.

Ușa se deschise încet și Zoița intră. Ea rămase în mijlocul odăii, strângând din umeri. Tincuța închise geamurile cu grabă și chiemă pe fată la dansa. Se uită la ea lung, gândindu-se într'o clipă la o infinitate de lucruri. Cu cine semăna ? Ar fi putut să semene cu tată său. O mișcare nervoasă o făcu să dea pe Zoița la o parte, și, repede, iar s'o apropie de dansa. Fata simți obrazul mamei rece, mâinile reci.

— Ești înghețată de frig, mamă. Ai fost afară.

— Nu, dragă : am deschis fereastra să mai schimb aerul.

Fetița se duse la sobă, luă cu mâinile ei micuțe un lemn și-l puse pe foc, mai puse unul și încă unul ; apoi strânse porțița și se scutură pe vârful degetelor, cu gravitate.

Tincuța o privea, dusă pe gânduri. Ochiul ei păreau a zice copilei : « care va fi și soarta ta ! pe ce mâini vei încăpea ! » Atunci ideea morții o înfioră. Chemă fata, o luă în brațe și o sărută, strângând-o la piept cu o nespusă milă.

Când reîntâlni pe Mihaiu, se simți stângace, încurcată. Nu îndrăsnea să-l privească ca să nu vadă ochii lui compătimitori. Ideea umilinții se împletea în mintea ei, ca o mașinărie complicată, cu atâtea roate și roticele sufletești, ce o făceau să sufere. Ceeace părea amor propriu rănit, era numai o blândă închipuire de sine : voia să se păstreze, în imaginele lui, curată, desfăcută de orice legătură trivială. Și cuvintele lui bărbatu-său, zise în cazul lui Mihaiu, o pătaseră.

A doua zi, Ministrul și Mihaiu plecară.

Tincuța, dela geam, se uită lung în urma lor.

Când ei periră în zare, ea rămase în colțul ferestrei, privind departe în văzduhul fumuriu, fără nici o legătură între ea

și lume. Ii resări în minte o imagine bizară: *Iulie Guicciardi*, și o cută misterioasă de rochie: rochia ei din oglindă...

XI

La o lună după cele întâmplate până aci, Mihaiu, cu soră-sa și cumnatu-său, călătoreau din nou spre Tincuța, de astădată însă ca s'o ducă la groapă.

O depeșă a lui Scatiu, cu două zile înna-inte, îi chiema și-i ruga să aducă doi doctori, cei mai mari din București, «fără a se uita la preț»; o altă depeșă, iscălită «cel mai nenorocit om», îi vestea că «totul s'a sfârșit».

Era prin luna lui Ianuarie. Gerul înlemnise toată calea. Prin gară umbla lumea nepăsătoare. Ulițele pustii scârțâiau sub picioarele rarilor trecători. Câte o sanie goală, cu doi bouleni piperniciți, mergea spre barieră.

Nici odată nu văzuse Mihaiu firea tristă a lucrurilor, într'o lumină mai potrivită. Grămădiți câte trei în sania lui Scatiu, tăceau. Fiecare se simțea apăsător de apropiata înfățișare a morții.

În adevăr, se vedea de departe poarta lui Scatiu îmbrăcată într'o învelitoare neagră monumentală. Câteva birji intrau și eșiau fără rost goale sau cu lume necunoscută.

Cea d'întâi persoană de care deteră, fû Coana Profira. La sunetul clopoțelilor, ea eși din odaea ei de jos și începu să se bocească. Ii sărută pe câte trei pe amândoi obrazii, cîntînd aceeași melopee cadențată : «Tincuțo, mamă ! — Tincuțo mamă !»

Cînd dînșii se duseră sus, ea chiemă pe Costea la dînsa, puse mâinile în șolduri și începu să-l judece :

— Da ăștia ce mai caută ?

— Or fi venit pentru moartea Cuconiței.

— Pentru moartea Cuconiței, ha ? Da locantă nu e în târg, — ducă-se la locantă ! Ce caută pe urechile lu fii-meu ? Tot el, sireacu !

Slugile fiind ocupate, iar Tincuța moartă, Coana Profira pusese mîna pe chei : astfel, toată ziua era beată.

Pe cînd Mihaiu și Sașa se urcau sus, Scatiu le eși înnainte. Roșu, cu genele umflate, cu gulerul cămășii în negru, părea mai hidos decît de obicei. Se aruncă de gâtul lui Mateiu, și cît era de lung și de bleg, începu să se bocească și el, ca mamă-sa cu glas mare și cu radicale :

— Am pierdut-o, vere Mateiu, am pierdut-o ! S'a dus de la noi, verișoară Sașo ! M'a lăsat singur, m'a abandonat ; nenorocitul de mine !

Și, cu ochii închiși, cu pumnul la frunte,

scrâșnind din dinți, merse înaintea lor, ducând-ui spre salonul în care era moart'a.

La vederea chipului Tincuței, ridicat sus pe pernă, alb, senin, cu majestatea morții întipărită în toate liniile, Mihaiu simți un val de durere că i se urcă în piept și că-l podidește plânsul, cu hohot. Rămase lângă ușă, cu ochii în batistă, plângând fără să se mai poată stăpâni. Sașa luase un scaun și se așezase în fața răposatei, pe când Mateiu se uita la dânsa.

Intrată în stăpânirea liniștei pe veci, s'ar fi zis că Tincuța nu murise, ci numai trecuse în lumea ei cea dreaptă. Cu mâinile strânse pe piept și cu fiori în jurul capului, părea că adormise, gătinduse. Făclile ce ardeau și vârful pantofilor noi, ce eșiau de sub rochie; mirosul de tămâie; batiste înmuiate în apă de Colonia; aerul de groază al celor dinprejur, înjosorau oare cum re- cea frumusețe a morții. Viața ei chinută se stinsese încet, prelung, fără să lase în formele de acum decât întipărirea celui din urmă moment al conștiinței, că înce-tează de a suferi. Dânsa murise cu noțiunea clară a fericirii de a nu mai fi.

Și când acestea se citeau pe chipul ei, Tânase se credea dator s'o căineze că a murit. După ce mai da o raită pe la cum-părături, unde număra lumânările aduse din târg, intra în salon și începea să geamă :

— Ah, nevestă, de ce m'ai lăsat tu pe mine !

Apoi, văzând pe Zoița cu ochii plini de lacrimi alături de Sașa, o îndemnă să plângă :

— Plângi, plângi, nenorocită orfană ! Mamă ca a ta, puțini au avut în lumea asta...

Și acolo pe loc, se întorcea către femeia dela capul moartei și i zicea, lung și târâgănat :

— Mario, rupe feștila de la făclia aia, că pătează covoru.

Cei doi trei oameni, cu sufletul la locul lui, ce erau de față, se simțeau desgustați de atâta nesimțire și prefăcătorie. El eșea liniștit, se ducea în biurou, unde deschidea casa de bani, scotea sticla cu rom și bea din plin, ca să i treacă de inimă rea.

În mijlocul celei mai mari tăceri, se auzi deodată glasul lui Scatiu strigând :

-- Fugi ! Să nu te vad înaintea ochilor, cobe ! Luați-l ! dați-l afară !

Mateiu eși în vârful degetelor să vadă ce se petrecea.

În fața lui Scatiu, care urla furios, un om bătrân, căzut în genuchi, se ruga de el să-l lase să intre. Mateiu recunoscă pe Stoica țiganul, fostul vizitiu al lui Conu

Dinu. Se duse la Scatiu și-l luă de braț, recând cu el într'o odaie vechină.

Stoica intră plin de zăpadă, își lăsă căștiula la ușă, se apropie de moartă sughițând, și-i sărută mâna. Apoi se uită la dânsa, clătinând din cap. I se înnodau lacrimile în barbă. El nu putea rosti decât un singur cuvânt : «Stăpânică, stăpânică». Se retrase și se făcu nevăzut.

Cât despre conu Dinu, nimeni nu se îngrijea de el. Părăsit în voea slugilor, singur, neputincios, pirotea în scaunul lui, străin par'că de cele ce se petreceau împrejur. Numai când văzu pe Sașa, eși din nesimțirea lui aparentă și începu să plângă ca un copil. Se încleștase de mâinile ei, rugând-o să-l ia cu dânsa :

— Să nu mă lași, fetițo, să nu mă lași, că mă omoară și pe mine.

O adevărată teroare îl coprinsese, din ceasul când văzuse pe Tănăse intrând la dânsul, cu vestea că Tincuța murise. Gemetele, urletele, blestemele lui, înfricoșaseră pe Conu Dinu mai mult decât ștircea ce-i aducea.

Sașa căută să-l liniștească, făgăduindu-i că se va întoarce peste puține zile și-l va lua cu dânsa la București. Bătrânul o privi disperat :

— Va să zică mă lași...

Ea încercă să-i dovedească că nu era cu putință să-l ridice numai decât din casa lui Scatiu, fără să-i dea băneli. Conu Dinu nu mai răspunse nimic, ci rămase cu ochii în pământ.

Nepoată-sa îl privia în tăcere, gândinduse ce era de făcut. Se vedea bine că bătrânul învârtea ceva prin minte. Ea se temea să nu-și pună și ea capăt zilelor. Căută din nou să-l încredințeze că nu se duce la București decât ca să-i pregătească odăea. El tăcu.

Inmormântarea Tincuței se petrecu în aceleași condițiuni de solemnitate și declamare. Totul era bogat, dar totul ținea de reclamă și de fală. În urma carului funebru mergea Tănase, între Mateiu și Mihail. La fie-care răsântie, Scatiu se credea dator să sperie lumea cu gemete. Iși pusese în minte, fiindcă așa îi convenea, să facă răspunzător de moartea Tincuței pe un biet doctor jidan. Iși cânta vorbele pe nas, ca un țarcovnic :

— Unde o duceți !... Să nu o treceți pe sub ferestrele mișelului !... Bănică ! Nae ! Vasile !

Numele îngrijitorilor de pe la moșii erau astfel invocate la fiecare colț de uliță, ca mărturie a durerii ce-l copleșea,—în fond însă pentru ca să se vadă puterea și bogăția lui.

La coborârea sicriului în mormânt, Scatiu păru că s'nebunește. În fantasia lui excitată de alcool și de plânsetele sincere ale celorlalți, acest act al punerii în pământ, în adevăr cel mai mișcător din toate, i se înfățișă într'un mod atât de ciudat, în cât nu-și mai putea stăpâni urletele. Era conștiința soartei noastre comune, care revolta viața vînjoasă și violentă din el.

Mateiu, enervat, îl strânse de braț :

— Nu mai striga așa !

Glasul lui poruncitor păru că suggestionează pe Scatiu. El tăcu de-odată : luă o mână de pământ înghețat și o aruncă în groapă. Când totul se sfârși, plecă repede spre sanie, încovoiat și tăcut. Se învâli cu tartanul pe poiare, dând din cap :

— S'o ia dracu de vață !...

Apoi, adresându-se vizitiului :

— Haide băete.

XII

De la vestea ce i-o adusese Mihaiu, că țăraniii lui reclamasera Ministrului, Conu Dinu nu mai avea pace. Se gândea în toate felurile cum să fugă. Era pe jumătate olog, astfel că nu putea să casă în târg și să plece de acolo drept la moșie.

În luna din urmă, pe când Tincuța era bolnavă, Conu Dinu trimisese într'o zi să-i

cheme un birjar. Il tocmise cu '30 de lei să-l ducă la Ciulniței.

Făcu această încercare, pe față, sperând că Scatiu nu va îndrăsni să-l oprească. Dar se înșelă : Scatiu îndrăsni, ba dete și o pereche de palme birjarului.

De atunci, bătrânul se concentrează în sine și deveni mai blând.

După moartea Tincuței, ceru să vadă pe ginere-său. Il rugă binișor să-i trimită un croitor ca să-și facă haine negre. După câteva zile iar voi să vadă. Ii vorbi despre fetiță, rugându-l s'o trimită la București, la Sașa. Scatiu îi împlini toate gusturile, sau îi făgăduia să i le îplinească, dar totdeauna cu aceeași condiție : să nu mai încerce să plece.

Intr'o dimineață, Conu Dinu îi ceru sania să se ducă la bae.

— Bucuros. Vrei să ți dau și pe Costea să te ajute?

— Cum vrei.

— Ba nu : cum vrei dumneata.

Bătrânul se gândi. N'avea nici o nevoe de Costea, dar ținea să nu deștepte bănueli.

— Doar să mă ajute să mă urc în sanie. La bae, m'o da jos un om.

— Va să zică nu-ți trebuie.

— Nu.

Tânase porunci să înhame caii. Conu

Dinu își puse o pereche de pantofi groși, își luă șuba și căciuia, dete femeii să-i așeze în sanie peria de cap și prosoapele, și ast-fel, ajutat de fecior, plecă.

De multă vreme nu eșise din casă. Aerul rece îl însufleți. Vorbi vizitiului cu interes de tot ce întâlnea în cale, dar vizitiul răspundea numai cu gura jumătate: era dăscălit de Scatiu

La poarta băilor stau câteva birji. Sania lui Conu Dinu intră în ogradă, el se dete jos cu mare grijă, și intră înnăuntru. Sania întoarse și se puse să-l aștepte.

Dar după puțin timp bătrânul, deschise ușa și chemă pe vizitiu.

— Ia ascultă, fă bunătate, te rog, dă o fugă până acasă și adu-mi briciurile: cerele la Maria, și, aici, dă-le îngrijitorului, pentru mine.

Vizitiul porni numai decât. El îl pândi până ce se depărtă; apoi spuse băiașului că are puțină treabă în târg, îl rugă să l urce într'o sanie de birje și să primească briciurile în numele lui, că se întoarce.

De îndată ce fu singur cu birjarul, îi zice :

- Măi băete, tu ești stăpânul săniei ?
- Eu, cucoane.
- Ai cai buni ?
- Buni de tot.

— Poți să înhami numai decât și pe cei
lalți doi și să mă duci la Ciulniței ?

— Numai cât te-ai șterge la ochi, Cu-
coane.

— Câte parale vrei ?

Birjarul se gândi.

— E cam departe... sânt două poști bune...
vreme de iarnă...

— Scurt, scurt, cât vrei ?

— Să-mi dai doi poli, boerule.

— Bine. Mișcă-te.

Bidivii o rupseră la fugă. După cinci
minute intrau într'o curte jidovească, plină
de zăpadă bătătorită. Birjarul scoase alți
doi călușei, îi înhăuă înaintea celorlalți
și porniră.

Conu Dinu își ridicase gulerul dela blană
până peste cap, ascunzându-se de teamă
să nu l cunoască cineva.

Când fură afară din oraș și dete cu ochii
de întinderea lucie a câmpului, i se păru
că întinerește. De doi ani îl țineau închis !
De doi ani nu mai răsufcase în lumina largă
a șesului ! Drumul pe unde mergeau îl cu-
noștea din copilărie ; știa numele tuturilor
satelor, al tuturilor popasurilor ; copaci erau
desfrunziți și triști,—și totuși lui îi părură
toate noi, toate frumoase.

— Ia ascultă, birjar: știi să mâi ?

— Știu cucoane.

— Dacă știi, să te văd. Am zis 40 de lei : îți dau 50.

La așa vorbă duioasă, biciul învăluia dintr'o dată pe rotași și pe înaintași, iar sania sbura pe pârția drumului.

Cu cât mergeau mai repede, cu atât emoțiunea lui Conu Dinu creștea. I se părea că-l ajungă Scatiu de pe urmă. La fiecare minut se uita îndărăt.

Și avea dreptate să se teamă

Vizitiul, venind să ceară bricile, dăduse oarecari bănueli lui Scatiu, fiindcă el știa că socru său nu se mai rădea de mult și își tăia barba cu foarfecele ; cu toate astea nu zise nimic. Se mulțumi să întrebe pe vizitiu dacă în adevăr îl lăsase la bae.

Acesta, sigur de sine, se întorsese după vorba lui Conu Dinu și dase pachetul în mâna îngrijitorului ; apoi se pusese să aștepte. Inșă, după vreun ceas, rășbit de frig, se coborâse din sanie și se preumbla de colo până colo isbindu-și mâinile de umeri. Câteodată își arunca ochii înnăuntru, doar l'o vedea cineva. Și în adevăr, intendentul băilor, știind că numai e nimeni înnăuntru, eși la el și-l întrebă pe cine aștepta.

Când înțelese el că Conu Dinu fugise, sări pe capră și plecă în goana cailor :

— Tiii !... e rău de mine.

Intră pe poartă ca un năuc, lăsă hăţurile
şi se duse la stăpănu-său într'un suflet :

— Căcoane, boe ul cel bătrân a fugit !..
Scatiu sări în sus.

— Unde a fugit ? cum a fugit ?

— Nu ştiu, vai de maica mea ! L'am
lăsat la bae... şi am venit după brice. Când
m'am întors înapoi, eu îl ţineam că-i innă-
untru.. De unde să ştiu eu ?..

Scatiu îl privi o clipă chioriş, apoi se
repezi la el şi-l luă la bătae :

— Te-ai vândut lui, mişelule ! .. Stai că
te învăţ eu minte.

Stăpănul da ca un orb, iar sluga se apăra
cu am ndouă mâinile duse la cap.

— Iartă-mă, boerule, c'am greşit.. nu-s
vinovat.

— Să înhami caii numai decât, ticălo-
sule ! Pe câte patru, m'ai înţeles ?

Vizitiul se repezi la grajd, iar Scatiu se
duse să-şi ia blana, par'că nimic nu se în-
tâmplase între ei.

După zece minute eşiau pe poartă ca o
vijelie. În goana lor nebună peste câmp,
treceau văi, dealuri, gârle îngheţate, aler-
gând după sania lui Conu Dinu. La fiecare
cinci minute, Scatiu se ridica în picioare
sau îşi întindea gâtul în vânt, ca un co-
poi, să prindă urma fugarilor. Lumea de
pe la cârciume, care văzuse trecând cele

două sînii, ca două vâртеjiuri, se uita mirată după ele.

Innainte de a ajunge la Ciulniței, Conu Dinu se opri o clipă în satul Balta, cu ai cărui locuitori avusese Tănase altă-dată proces și cu care nici acum nu trăia bine, și le spuse în fuga să vie la curte. Prin satul lui de asemenea se opri la două trei case și chemă pe oameni.

In vreme de iarnă, țăraniii robotesc prin prejurul casii, mai dreg câte ceva, mai stau la cârciumă, după cum se întâmplă. Vestea se răspândește prin sat ca fulgerul.

Nae Eftimiu și Aglaea rămaseră încrămeniți când deteră cu ochii de Conu Dinu. Alergară să-l coboare din sanie, uitându-se unul la altul.

— Da ce-i asta, unchiule ?

Bătrînul le aruncă o privire încruntată.

— Ce să fie, nepoate: ia am venit la mine acasă.

Il urcară sus, îl duseră în vechea lui odaie, care acum devenise odaia lui Scatiu, îi aprinseră foc. Aglaea îi dete dulceața, ca și cum ar fi fost cei mai supuși ai lui slujitori.

Conu Dinu zări pantofii lui Scatiu, de marginea patului. Fără a zice o vorbă, îi ridică de jos cu bastonul și-i aruncă în foc. Aglaea îl privia, cu ochii holbați :

— Da ce faci, unchiule ?

— Asta-i treaba mea. Fă bunătate și schimbă patul, scoate afară plapăma, și salteaua, și mindirul, să iasă mirosul de mitocan, m'ai înțeles! ?

Aglaea înțelese, că n'avea încotro. Se supuse, dar cu mânie. Dacă Scatiu era stăpân pe veniturile moșii, Aglaea era stăpână pe curte. Vechia prietenie cu Tânase se urma și acum sub ochiul binevoitor al d-lui Eftimiu, și în virtutea acestei prietenii dânsa făcea ce vrea.

Bătrânul ceru să-i aducă un fotoliu, se desbracă de șubă și șezu la o masă, gândindu-se.

— Așa!... zise el, cu mulțumire.

Odată ajuns la moșie, i se părea că a intrat în împărăția lui : aici nu se mai temea de Scatiu.

În vremea asta, toată lumea din curte era în mișcare. Nimeni nu înțelegea ce se petrecea, dar fiecare se simțea în neliniște. Vătașii vechi fuseseră înlocuiți cu alții, oameni de încredere de-ai lui Tânase, care aduseseră pe săteni la disperare. Leșile erau prefăcute, după ideile noului stăpân, hambarele mutate din loc ; până și argații nu mai erau aceiași.

Pe când slugile lui Tânase se adunau să vadă ce se petrece, țăranii intrau râlcuri pâlcuri în curte, vorbind între dânsii :

— A venit boeru, mă ?

- A venit, mă.
- Mare scofală!...
- Da nu Scatiu mă.
- D'apoi cine ?
- Boeru nostru.
- Conu Dinu ?
- Păi cum. Vezi răclămația noastră !
- Da de unde știi tu, măi Tudosi ?
- D'apăi că l'am văzut, măi băete.

Oamenii nu prea vreau să creadă, fiindcă știau că-l ține zălog Scatiu la oraș.

Pe când ei vorbeau astfel între dâșii, se auziră clopoței de la o sanie de pe drum: ajungea Tănase în goana cailor.

De îndată ce intră în curte, el înțelese cum stau lucrurile. Era galben-verde de mânie. Se ridică în picioare și se uită la săteni.

- Ce vreți dumneavoastră, oameni buni ?

Ei își scoaseră căciulele și se apropiară domol de dânsul.

- Bnnă vremea, coane.

- Ei, Ce-i ?

— Păi ce să hie .. Ia mai veniserăm pe la curte și noi... c'am auzit c'a sosit boerul cel bătrân

— A sosit, da-i cam bolnav. Veniți mai spre seară.

Și sări din sanie ducându-se sus.

Cum intră în casă, își desbracă blana și dete năvală la sorru-său.

— Cu multă plecăciune boerule.

Conu Dinu sta tot la masă. Cum îl văzu își întoarse privirea în altă parte și răspunse pe același ton :

— Mulțumim dumitale

Tănase încuiă ușa. Bătrânul începu să strige :

— Nu 'ncuia ușa ! nu 'ncuia ușa !

— Nu urla așa, c'avem de furcă amândoi.

— Nu 'ncuia ușa !

— Mi-ai fugit de-acasă, ha ?

— Nu 'ncuia ușa.

Ochii bătrânului stau să-i iasă din cap. El striga cât îl lua gura, repetând aceleași cuvinte : «nu 'ncuia ușa». Scatiu fu silit să deșcule ușa.

— Pentru ce mi-ai plecat de-acasă, boerule ?

Conu Dinu păru că se liniștește.

— Pentru că așa am vrut.

— Așa ai vrut ! ?

— Da.

— Așa ? ! Stai că te 'nvăț eu minte.

Și zicând astfel, se sculă și chiemă pe Nae.

— Spune lui Chiru să vie 'ncoace cu Ilie, — și să schimbe caii.

Nae îl luă la o parte și-i șopti ceva la ureche. Tănase se repezi afară, la oameni, furios.

— Măi fraților, vreți se vede să m'adu-

ceți la disperare. Ce căutați în curtea mea!...
Duceți-vă la ministru!

Unii dintre săteni plecară; alții nu.

— Pe noi ne-a chemat boerul nostru.

Scatiu începu să sbiere:

— Boerul vostru!... Chi ule, Ilie, dați-i afară! afară!

Vătășeii luară lumea mai cubine mai cu rău și o scoaseră afară din curte, închizând porțile. Scatiu se întoarse la socru-său, urmat de cei doi inși.

— Acuma, tată socrule, să ne răfuim amândoi. Puneți mâna pe el, mă.

Bătrânul văzuse de pe fereastră cum îl părăsiseră țaranii, și, neavând nici o putere, își plecase capul pe masă și plângea. Cei doi vătași puseră mâna pe el. Scatiu poruncea.

— Dați-i șuba și aduceți un curmeiu.

Vătașii aduseră blana și frânghiuța.

— Legați-l.

Chiru îl înfășură în blană și l legă cu frânghia pe d'asupra. Apoi îl luară pe sus să-l pue în sanie. Caii însă nu erau gata. Așteptând, ei putură vedea, cu toții, peste gard, că sătenii nu se risipiseră, ci așteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi să-și aducă pușcile.

Când sania fu gata, așezară pe bătrân, ca pe un sac, într'un colț, Scatiu se sui a-

lături, Chiru pe capră, lângă vizitiu, iar Ilie în coadă. Astfel, porniră.

Însă în loc să iasă pe poarta cea mare, sania trecu pe sub leși, în fuga cailor, și se îndreptă spre poarta de la arman. Sătenii, care ațineau drumul, înțeleseseră gândul lui Scatiu și o porniră în goană în partea aceea. Cei mai sprinteni ajunseră la timp și deteră să apuce caii înaintași de dârlogi, dar caii, tineri, se feriră, speriați, și se strecurară printre lume. Oamenii blestemau și mai alergau în urma sanii, doar ca să și verse focul,—când, de departe, văzură venind înaintea fugarilor alți oameni, din alt sat: erau țărani din Balta.

Scatiu, care înțelese primejdia, zise lui Chiru să tragă un foc în vânt, iar vizitiului să dea gură cailor. Însă sperietura pușcii, în loc să le fie de a bună, mai rău le strică. Băltenii aținură drumul cailor, strigând. Scatiu apucă hățurile din mâna vizitiului și voi s'o ia peste câmp,—dar unul din înaintași, dând în șanțul șoselei, căzu. Atâta fu destul ca să pună mâna oamenii pe el. Calul se sculă, târâ pe un flăcău prin zăpadă, însă fără spor. Repede sania fu înconjurată din toate părțile. Scatiu sări jos, luă pușca din mâna lui Chiru și dete să se apere. O lovitură de ciomag peste braț, venită ca din cer, îl făcu să scape

pușca și s'o rupă la fugă. Lumea după el. Fu ajuns și culcat la pământ, fără să se știe de căzu singur sau îl răsturnară ceilalți.

Ce se petrecu atunci, nimeni nu-și putea da seama. Intr'o clipă, îl făcură fărâmele, fără sgomot, fără vaete.

Ancheta judecătorească găsi, în creeriile lui turtiți, pietre, cuie, o basma ruptă pe care furia poporului le adusesese ca o apă mare.

Pe când oamenii se întorceau să judece pe vătășei, doi dintre dâșii reveneau la cadavrul lui Scatiu, aprinși de ură, și-i dau cu tocul cismeii în cap. Unul era Lefter, din procesul Băltenilor; altul Stoica țiganul din Ciulniței. Unul avea de răsbunat bicele de pe obraz; altul moartea lui Forgaș.

Iar Conu Dinu rămase să trăească mai departe, olog și singur, însă stăpân ca mai 'nnainte pe pământ, pe pământul care-i fusese atât de drag, în care se născuse, pe care trăise și în care avea să se odihnească pe veci, cu credința că acolo îi va fi bine, că în această γῆ-μῆτηρ va găsi, ca cei vechi, nemurire, răsplată și pedeapsă.

Catalogul «Bibliotecei pentru toți»

- 60 Abatele Prevost, Manon Lescaut, roman.
- 61 Rosetti D. R., (Max), Trotuarul Bucureștilui
- 62 Tennyson. Enoch Arden (poema).
- 63 Olanescu D. C. (Ascanio), satire.
- 64 Costin, spre primăvară.
- 65 Abatele Prevost, Manon Lescaut vol. II.
- 66 Abatele Prevost, Manon Lescaut vol. III, fine.
- 67 Minunile Universului, vol. I.
- 68 Minunile Universului, istoria naturală, vol. II.
- 69 Minunile Universului. Omul și org. sale vol. III.
- 70 Dalu P., Legenda Țigănilor, Ediția III revăzută.
- 71 Stancescu Const., Ce este frumusețea.
- 72 Buzolanu. Egiptul.
- 73—74 Vlahuță A., Dan, partea I.
- 75 Sihleanu A., Armonii intime.
- 76—77 Vlahuță A., Dan, partea II, și ultima
- 78 Ancler & Sandeau, Ginerile lui Poiret
- 79 Pann Anton, Nastratin Hogea.
- 80—81 Fillimon, Ciocoi vechi și noi, roman, part. I.
- 82—83 Fillimon, Ciocoi vechi și noi, roman, part. II.
- 84 Fillimon, Ciocoi vechi și noi, roman, part. III.
- 85 Adămescu Gh., Din biografiile scriitorilor români
- 86 Putlitz, Ce și povestește pădurea.
- 87 Buzolanu G. T., Erberli-Hesperidele.
- 88—89 Dumas A., (fiul) Denisa.
- 90 Leca H., Poeme.
- 91 Gastineau, Geniile științei și industriei.
- 92 Rosetti Radu, Sincere.
- 93 Pann Anton, Povestea lui Moș Albu, p. rtea I.
- 94 Pann Anton, Povestea lui Moș Albu, partea II.
- 95 Buzolanu G. T., Cartagina-Cyrena.
- 96—97 Piere B. de St., Paul și Virginia.
- 98 Stavri, De demult.
- 99 Petăil, Apostol.
- 100 Andersen, Carte de chipuri fără chipuri.
- 101—102 Ovid, Metamorfosele.
- 103—104 Coppée François, Povesta triță.
- 105—106 Mic vocabular militar, român-francez-rus-tu o.
- 107 Cicrone, Despre prietenie.
- 108 Müller, Animale celebre.
- 109 Rosetti D. R. (Max), Teatru vol. II.
- 110 . . . Gloriele Musicei.
- 111 Stoenescu Th. M., Poesii.
- 11 —113 Morand, Introduceri în studiul științelor fizice.
- 114 Seneca, Linistea sufletească.
- 115 Teleor D., Alte schițe umoristice.
- 116—117 Vlahuță A., Iubire, poesii.
- 118 Vasile Popp, Fleacuri.
- 119 Carmen Sylva, Robia Pelesului.
- 120 Rosetti D. R. Max, Teatru vol. II.
- 121—122 Caragiale I. L., Fragmente.
- 123 Biografiile mamelor celebre.
- 124 Lubbock, Intrebuințarea vieții.
- 125 Pitaru Hristache, Boșestea Mayroghen.
- 126 Bălcescu, Poezii, vol. I.
- 127 Bălcescu, Poezii, vol. II.
- 128—127 Hamangiu, Codul civil adnotat.
- 128 Madan G., Suspine.
- 139—148 Hamangiu, Procedură civilă adnotată.
- 149—151 Hamangiu, Legea Judecător de pace adnotată.
- 152—155 Zalomit, Despre Fanarioși (epuisat).

